

II RIIGIKOGU

9. istungjärk. Protokoll nr. 265 (13).

1925. a.

II Riigikogu koosolek 28. oktoobril 1925. a.
kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 88 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **J. Jaakson**, siseminister **K. Einbund**, sõjaminister **J. Soots**, teedeminister **K. Virma**, haridusminister **H. B. Rahamägi**, välisminister **A. Birk**, tööhoolekandeminister **Chr. Kaarna**, põllutöömihister **A. Kerem**, kohtuminister **R. Gabrel**.

P ä e v a k o r d :

1. Kohtute asutamise seaduse § 406³ muutmise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

2. Seadus maaseaduse täiendamiseks — Riigikogu liikmete C. Schilling'i ja V. Hasselblatt'i ettepanek.

3. Mõnesuguste süütegude asjus karistuste ja kohtupidamise korra muutmise seadus („Riigi Teataja“ nr. 147/148 — 1920. a.) § 8. tühistamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

4. Esimese rahvusvahelise töökonverentsi poolt Washingtonis vastuvõetud tööstusettevõtetes tööaega kaheksa tunniga päevas ja neljakümne kaheksa tunniga nädalas piirava konventsiooni eelnõu kinnitamise seadus — I lugemisel.

5. Usuhingute ja nende liitude seadus — III lugemisel.

6. Sonda-Mustvee kitsarööpalise raudtee liivaaugu ja sellele juurdepääsu raudteeharu alla maa sundvõõrandamise seadus — II lugemisel.

7. Pedja jaama territooriumi laiendamiseks maa sundvõõrandamise seadus — II lugemisel.

8. Perekonnaseisu seadus — II lugemisel.

9. Riigi eelarve-seadus — II lugemisel.

10. Rahukogude kohtupristavite arvu suurendamise seadus — II lugemisel.

11. Tööstusliku tööseaduse muutmise seadus — II lugemisel.

12. Rahalise autasu seadus — II lugemisel.

13. Administratiiv karistamiskord mõnest seadustest üleastumiste ja mõnede sundmääruste rikkumiste eest — II lugemisel.

14. Tööstusettevõtete nädala-puhkepäevade seadus — II lugemisel.

15. Kaalu ja mõõdu seadus — II lugemisel.

16. Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

17. Riigi metsatööstuse põhimäärus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**, vahepeal abiesimees **T. Kalbus**.

Sekretäri kohal sekretäär **J. Holberg**, pärast abisekretäär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 5.05 min.

I. Päevakorra Juhataja **A. Jürman**: Avan Riigikogu koosoleku. Päevakorra kohta on tehtud rkl. Voiman'i poolt ettepanek, võtta esimeseks päevakorra-punktiks komisjonide täiendavad valimised.

Teedeminister K. Virma: Teen ettepaneku, võtta paljundatud päevakorra 6-es punkt — Sonda-Mustvee kitsarööpalise raudtee liivaaugu ja sellele juurdepääsu raudteeharu alla maa sundvõõrandamise seadus — II lugemisel — käesoleva päevakorra 2-ks punktiks. Kui aga esimeseks päevakorra-punktiks võetakse komisjonide täiendavad valimised, siis tuleks minu poolt ettepanek punkt kolmandaks.

See küsimus on kiire iseloomuga ja kui vaadata ta eel seisvaid päevakorra-punkte, siis võib olla, et ta täna arutamisele ei tule. Oleks aga väga tarvilik, et see punkt täna koosolekul läbi arutataks.

Juhataja **A. Jürman**: Teiseks on ettepanek teedeminister härra Virma poolt, võtta päevakorra 6-es punkt 2-ks punktiks ja kui komisjonide täiendavad valimised 1-ks tulevad, siis päevakorra 3-daks punktiks.

Panen hääletamisele rkl. Voiman'i ettepaneku, võtta 1-seks päevakorra-punktiks komisjonide täiendavad valimised. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Panen hääletamisele teedeminister härra Virma ettepaneku, võtta 3-daks päevakorra-punktiks paljundatud päevakorra 6-es punkt.

Sonda-Mustvee kitsarööpalise raudtee liivaugu ja sellele juurdepääsu raudteeharu alla maa sundvõõrandamise seadus — II lugemisel. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud, seega on päevakord kindlaks määratud.

2. Komisjoni täiendavad valimised. Tööerakonna rühma nimel on ettepanek rkl. Anderkopp'i poolt, valida riigikontrolli seaduse komisjoni rkl. Pool'i asemele rkl. Juhkam.

Siis on rkl. Voiman'i poolt ettepanek, valida põhiseaduse § 67. tarvitamise korra seaduseelnõu väljatöötamise komisjoni rkl. Jõeäär'i asemele rkl. Neps. Teiseks, riigikontrolli seaduse komisjoni valida rkl. Jõeäär'i asemele rkl. Neps. Kolmandaks, valida kriminaalseadustiku komisjoni rkl. Jõeäär'i asemele rkl. Neps. Neljandaks, valida kokukorra komisjoni rkl. Jõeäär'i asemele rkl. Neps. Ettepanek on tehtud Eesti sotsialistliku tööliste partei nimel.

Kui sellele vastu ei vaielda, siis panen ettepanekud korraga hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on kõik kandidaadid vastavatesse komisjoni-desse valitud.

3. Kohtute asutamise seaduse § 406³ muutmise seadus — redaktsioon. Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustavson** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu redaktsiooni komisjoni ettepanek.

Redaktsiooni komisjon paneb Riigikogule ette vastu võtta „Kohtute asutamise seaduse § 406³ muutmise seaduse“ lõpulik redaktsioon Riigikogu poolt kolmandal lugemisel vastuvõetud kujul ilma muudatusteta.

4. Sonda-Mustvee kitsarööpalise raudtee liivaugu ja sellele juurdepääsu raudteeharu alla maa sundvõõrandamise seadus — II lugemisel. Üldkomisjoni aruandja **V. Hasselblatt** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—5. Sonda-Mustvee kitsarööpalise raudtee liivaugu ja sellele juurdepääsu raudteeharu alla maa sundvõõrandamise seadus.

§ 1. Sonda-Mustvee kitsarööpalise raudtee liivaugu ja sellele juurdepääsu raudteeharu alla võõrandatakse Tartu maakonnas, Avinurme vallas asuvaist: „Mäe nr. 220“ talu maast 327,0 mtr.² suurune maa-ala ja Avinurme evangeeliumi lutheruse koguduse maast

1025,4 mtr.² suurune maa-ala, mõlemalt kokku 1352,4 mtr.²

§ 2. Peale eelmises paragrahvis nimetatud maa-alade antakse Sonda-Mustvee kitsarööpalise raudtee liivaugu ja sellele juurdepääsu raudteeharu ehitamiseks riigi raudteevalitsusele üle järgmised riigimaade osad: Tartu maakonnas, Avinurme vallas, endise Avinurme kroonumõisa järele kuuluvaist:

1) „Raja nr. 23“ talu maast	1030,0	mtr. ²
2) „Kubja nr. 24“ „	1034,0	„
3) „Lubjaahu nr. 25“ „	1125,0	„
4) „Sepa nr. 35“ „	4430,0	„
5) „Möldri nr. 36“ „	7670,0	„
6) Avinurme valla kooli maast	6445,0	„
7) Avinurme metskonna metsa-ülema kasutada olevast maast	17780,0	„

Kokku 39515 mtr.²

ja tühistatakse selles osas nende maade kasutajatega sõlmitud rendilepingud.

§ 3. Võõrandatud maade eest maksetakse sennistele omanikkudele tasu raudteevalitsuse erakorralise krediidi § 9 (Sonda kitsarööpalise raudtee uued tööd) summadest maksvate seaduste järgi. Samuti maksetakse maksvate seaduste järgi nimetatud krediidi arvel riigirentnikkudele kahjutasud, mis seotud rendilepingute tühistamisega § 2. tähendatud osas.

§ 4. Raudteevalitsusele antakse õigus kohe pärast käesoleva seaduse vastuvõtmist selle seaduse § 1 ja 2 ülesloetud maa-alade valdamisele asuda.

§ 5. Käesolev seadus hakkab maksma tema vastuvõtmisega.

5. Seadus maa-seaduse täiendamiseks — C. Schilling'i ja V. Hasselblatt'i ettepanek. **V. Hasselblatt** (sks): Teen ettepaneku, anda käesolev seaduseelnõu maa-komisjoni. **Juhataja A. Jürman:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

6. Mõnesuguste süütegude asjus karistuste ja kohtupidamise korra muutmise seadus („Riigi Teataja“ nr. 147/148 — 1920. a.) § 8. tühistamise seadus — I lugemisel. Üldkomisjoni aruandja **R. Penno:** Vabariigi Valitsuse poolt esitati Riigikogule 14. veebruaril läinud aastal see seadus märksa laiemas ulatuses, kui praegu häredele Riigikogu liikmetele üldkomisjoni poolt vastuvõetud kujul esitatud. Ajutine kohtupidamise kord oli selleks, et ära hoida neid raskusi, mis tekivad korra alalhoidmi-

sel joobnud isikutega, püssilaskjatega, märat-sejatega jne., et neid kiiremas korras karistada. Selleks oli vastavalt ka kohtupidamise kord muudetud, nii et süüdlasi otsekohe käskotsus-tega karistati. Vabariigi Valitsuse poolt esita- tud seaduseelnõuga taheti seda korda muuta ja viia tagasi harilikule kohtupidamise korrale.

Üldkommisjon ei leidnud selleks veel õige aja olevat ja esitas ainult ühe paragrahvi muut- mise seaduse. See paragrahv käsitleb ainult sõjaväelaste karistamist üldkohtu korras, kuna ju praegu ametvõimud seda tegelikult sõjaväe- laste kohta ei tarvita. Politsei annab nii-kui- nii joobnud sõjaväelased komandandi käsu- tada ja neid karistatakse sõjaväelistes kohtudes. Et seda ametvõimude vahelist kokkulepet fik- seerida, selleks esitati käesolev § 8. muutmise seadus. Üldkommisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **A. Jürman**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Erakorraliseks teadaandeks on sõna rkl. Ve- berman'il.

7. E. Veber- **E. Veberman** (rhvsv):
man'i erakor- Lugupeetud Riigikogu liik-
raline teada- med! Rahvusvabameelse
anne. partei Riigikogu rühma ni-
mel on mul au järgmist

teatada:

Rahvaerakonna rühma liikme Tõnisson'i poolt väljaantav leht „Postimees“ on viimastel päevadel mitmel korral puudutanud rahvus- vabameelse rühma erapooletuks jäämise küsi- must uue välisministri härra Birk'i valimistel, tarvitades sealjuures sellele lehele viimasel ajal omaseks saanud labaseid lauseid. Kuid mitte „Postimehe“ stiil ei ole see, mis meid sunnib käesolevat teadaannet Riigikogule esitama, vaid rkl. Tõnisson'i lehe sihilik püüd lugejatele tõendada, nagu tuleks meie erapooletuks jää- mist välisministri valimistel seletada sama põh- jusega, kui kõneallevõivate artiklite tekkimist „Postimehes“, see on, kui tarvitada „Posti- mehe“ enese iseloomustamist, — rumalusega. „Postimehe“ poolt ju teisiti oodata ei saa, kui et igaüks ja iga rühm, kes rahvaerakonna poolt ei hääleta, vähemalt rumal on.

Nimetatud pealetungimiste tõttu pean tar- vilikuks tõe jaluleseadmiseks teatada, et rahvus- vabameelse partei Riigikogu rühm loobus välis- ministri valimistest osa võtmast ja lahkus vali- miste ajaks koosolekusaalist mitte sellepärast, et temal midagi eriti härra Birk'i isiku vastu oleks, vaid sellepärast, et esiteks vastupidiselt sennistele traditsioonidele, ei olnud Riigivanem seekord informeerinud õigel ajal Riigikogu rüh-

mi uute ülesseatavate ministri kandidaatide kohta; teiseks, et pärast minister Pusta lahku- mist ebasünda tundus välisministriks kut- suda kandidaati Moskvast.

Need on meie seisukohad, mis nii kui teada, ka teistele Riigikogu rühmadele võõrad ei ole.

Juhataja **A. Jürman**: Isiklikus asjas on sõna rkl. Tõnisson'il.

8. J. Tõnisson'i **J. Tõnisson** (rhv):
sõnavõtmine Austatud Riigikogu liik-
isiklikus asjas. med! See asi ei ole minule mitte nii traagiline, et ma

sellest ei tea kui suure tõsidusega peaksin kõ- nelema.. (E. Veberman, rhvsv: Mis siis Teile traagiline on?) Peaksin ainult oma kohuseks rõhutada, et kui minu väljaantav leht seisukohti võtab.. (E. Veberman, rhvsv: Sõimab.) Sõimab! — mõnele ütleb natu- kene tõtt paraja sõnaga, siis ei ole see mitte sõim. Kui tema seisukohti võtab, siis ei ole temal mitte igakord kihutajaks väljaandja isik- lik seisukoht. Igatahes mitte mingisugune isik- lik huvi kellegagi tüli norida. Sellepärast on siin üsna asjatu minu isikut sellesse vaidlusesse kiskuda. Mina loodan, et „Postimees“ omal kohal päris tarviliku vastuse leiab neile õieti inetutele kallaletungimistele. Mis aga minusse puutub, siis tõrjun mina igatahes niisugused väiksed katsed — haavata — tagasi. (K. Päts, põl: Kärbsed!)

9. Esimese
rahvusvahelise
töökongressi
poolt Washing-
tonis vastuvõe-
tud tööstus-
ettevõtete töö-
aega kaheksa
tunniga päevas
ja neljakümne
kaheksa
tunniga nädalas
piirava kon-
ventsiooni eel-
nõu kinnitami-
se seadus — Ilu-
gemisel.

O. Liigand (rhv):
Austatud Riigikogu liik- med! Käesoleva seadus- eelnõu järele tuleb meil esimese rahvusvahelise töökongressi poolt Wa- shingtonis vastuvõetud konventsiooni eelnõu ka- heksatunnilise tööpäeva kohta kas vastu võtta ta täies ulatuses või vastu võt- mata jätta.

Konventsioonisse paran- dusi sisse viia meie siin tema ratifitseerimisel prae- gu ei saa. Sellepärast, et selle seaduse vastuvõt- mine väga suure ulatusega

küsimus on, peame selle otsustamisel õige ette- vaatlikult talitama ja enesele enne ära selgi- tama mõnesugused asjaolud, et meil oma ot- sustamist pärast kahetseda ei tuleks.

Üks asjaolu, mida meie siin tähele peaksime panema, on muuseas ka see küsimus, kuidas vaatavad arutatava konventsiooni eelnõu vastu- võtmise peale vanemad, suuremad ja majandus-

likult kaugele arenenud riigid, keda meie muis asjus tihti omale eeskujuks oleme püüdnud võtta.

Sellepärast palun härra aruandjat vastata ja võimalikult ligemat seletust anda järgmise küsimuse peale: Kas on härra aruandjal teateid olemas selle kohta, et Inglismaa kavatsseb käesolevat lepingut ratifitseerida järgmiste reservatsioonidega: 8-tunniline tööpäev ei ole maksev: 1) transportasjanduses (raudteedel, laevanduses), 2) põllutöös ja 3) neis tööstusharudes, kus pikemat tööaega nõuab vastava tööstusharu erilise iseloom?

Mina arvan, et esitatud küsimuse selgitamine käesoleva seaduseelnõu otsustamisel õige mõõduandva tähtsusega võiks olla.

K. Kornel (rhv): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Selle konventsiooni arutamise juures on loomulikult ka käsitatud meie töviljakuse küsimust. See on loomulik sellepärast, et töviljakuse tõusuga on ka tööaja lühendamine kaasas käinud. Ja et töviljakuse vahe väga suur võib olla, selle kohta toon ainult ühe arvu ette, mis käib ennesõjaaegse aja kohta. Aga mina arvan, sellepärast kõneleb ta mõjuvamat keelt, et ta käib aja kohta, kus majanduselu rööpas oli.

Need arvud on võetud allikast, mis kõigile kättesaadav ja seega ka kergesti kontroleeritav — nimelt Tugan-Baranovski majandusteaduse õpperaamatust. Seal on öeldud, et 1900. aastal Ameerika tööline valmistas aastas 4754 kuldrubla eest saadusi ja tema aastane palk oli 850 kuldrubla; Vene tööline valmistas aastas 1266 kuldrubla eest saadusi ja tema aastane palk oli 200 kuldrubla. Nii siis — Vene tööline valmistas 4 korda vähem saadusi ja sai alla 4 korra vähem palka. See on üks näide selle kohta, kui äärmiselt suur võib töviljakuse vahe olla.

Aga mina ei taha selle küsimuse juures pikemalt peatada. Eelmisel koosolekul üllatas mind asjaolu, et käesolevat küsimust käsitades õhk siin õige palavaks köeti, mis minu arvates suur viga. Pärast ilmasõda, kus ainelisi varandusi nii palju hävitatud, peaksid saaduste valmistamise mõlemad pooled — niihästi ettevõtja kui ka tööline — ühiselt selle peale mõtlema, kuidas töviljakust tõsta. Ja see on võimalik ainult üksmeelse heatahtmise juures. Kui tööliselise kõrvu hüütakse: teid eksploateeritakse, teid rõhutakse, teid kurnatakse ja teiselt poolt öeldakse: töviljakus on väike, — siis loomulikult ühist keelt ei leita ja asja arendada on võimatu. Aga ometi on asja liikumapanemine hädasti tarvilik. Ma juhiksin teie tähelepanu ainult ühe mehe nime peale — Valter Rathenau — kellest ka tööliste ringkonda-

des osati lugu pidada, sellepärast, et tema oma uuenduste kavatsuste juures tõsiselt mõtles, kuidas ka tööliste seisukorda saaks parandada. Ta ütles, et paratamata selge on, et üldine huvi selles peab seisma, kuidas kogu maailma töviljakust saaks tõsta, sest ainult sel korral võib loota, et paraneb ka tööliste seisukord. Vastasel korral läheb, võib olla, sedavõrd aega kaduma, et soovitavaid tagajärgi niipea näha ei ole. See oli õieti kõik, mida tahtsin selle küsimuse kohta öelda.

Nüüd tahaksin ka lepingu enese juures peatuda. Tema käik on võrdlemisi huvitav. Selgub, et pärast seda, kui Washingtoni konverentsi möödaks oli, Inglismaa rahvusvahelise konverentsi tööbüroole vormilise ettepaneku tegi, et leping tuleks revideerimisele võtta. Seal aga arvati, et kui kord rahvusvahelisel konverentsil konventsioon vastu võetud, siis soovitatav ei ole seda revideerimisele võtta. Kuid tööbüroo hakkas uurima põhjusi, mis pärast konventsiooni vastuvõtet ei peaks olema. Põhjused oleksid järgmised: kõigepealt kardetakse, et allakirjutajad ei taha end siduda 10 aasta peale. Peale selle avaldatakse päris tõsist kartust, et konventsiooni võimalik ei ole kõikide ettevõtete liikide peale laiendada.

Kui teie vaatate praegust konventsiooni, siis leiata seal ühe transport ala, see on meri- ja siseveete veod, neid lubatakse korraldada erikonventsiooniga. Tähele, sellest võime järelduse teha ja nimelt niisuguse, et see ala sarnane on, millega kaheksatunnilise tööpäeva mõiste kuidagi ei sobi. Töötades meriõiguse komisjonis, kus aluseks võetud ka teiste riikide, nagu Skandinaavia, meriõigused, mis alles mõne aasta eest maksuma pandud, omandasin selge pildi, et meriasjanduse juures kaheksatunnilise tööpäeva maksmapanek kuidagi läbiviidav ei ole. Peale selle on selle ala juures veel ette nähtud suur vabadus ületunnitöö tegemiseks. On ju arusaadav, laevateenistus on sarnane, et kõiki töoaegasid ei saa ette näha. (M. Martna, stp: Teie olete ka Genua konventsioonist kuulnud.) Härra Martna, ma olen sellest küll kuulnud, kuid midugi vähem kui Teie. Selle konventsiooni normid oleme meie oma meriõigusesse üles võtnud.

Kolmas kartus, mis siin tõsiselt tekib, on see, et konventsioon takistab tööpäevade pikendamist. Mõnikord, näiteks majanduskriiside puhul, on hädatarvilik tööpäeva pikendamine. Peale selle seab see konventsioon õige karmid nõudmised üles ületunnitöö tegemise kohta. Kuid arvatakse, et seda asja on veel võimalik teisel teel lahendada, nimelt kollektiivlepingu põhjal.

On veel üks kartus olemas, nimelt et need riigid, kes lepingut ratifitseerivad, satuvad oma

võistlejatega võrreldes, kes lepingut ei ole ratifitseerinud, halvemasse seisukorda. (M. Martna, stp: Tsheho-Slovaakia käsi käib üsna hästi.) Jah, austatud härra Martna, Tsheho-Slovaakia on üks rikkamatest riikidest maailmas, kuhu niipalju varandust on kokku kuhjatud, et sellest aitaks mitmele riigile.

Üks huvitav asi oleks veel ära märkida selle lepingu juures. Pärast seda, kui Suurbritannial ei õnnestunud revideerimist ette võtta, on huvitaval kombel seletuskirjas näpunäide olemas, et kuendat punkti on võimalik õige laialt seletada ja see aitavat raskustest üle.

Ma lugesin selle punkt 6. läbi ja see käsitab raudteel liikumise korraldamist. Ilma pikema jututa oleme meie sunnitud ütleva, et raudteedel kaheksatunnilist tööpäeva maksmata panna on raske, veel rohkem — maksmata panna ei saa. Kui meie mõtleme tulevikus uusi liikumisvahendeid soodustada ja uusi raudteid juurde ehitada, siis lähevad nad ka kõrvalisematest kohtadest läbi ja siin ei saa, meie rahvarvu hõreduse juures, kaheksatunnilisest tööpäevast juttugi olla. Sest siis tuleks kolme vahetusega tööd teha ja asi kujuneks võib olla nõnda, et mõnel vahetusel ei tuleks ühtki rongi läbi lasta. Peale raudtee ala paistab mulle veel, et näiteks ka põllumajanduses ei saa kaheksatunnilisest tööpäevast juttu olla. (M. Martna, stp: See ei puutu Washingtoni konventsiooni.) Seda küll. Toon selle ainult illustreerimiseks ette. Nagu juba enne tähendasin, on meri, sisevete ja transport alal tulemas erikonventsioon, mis kahtlemata seda asja teisiti korraldab.

Huvitav on veel see, et sellest Washingtoni konventsioonist on mitmed riigid omale väljavõtteid tinginud. Nende riikide nimekiri on teile ehk tuntud, nende hulgas on: India, Kreeka, Bulgaaria, Rumeenia. Soodustused, mida need riigid enesele välja tinginud, lähevad sellest põhimõttest välja, et kaheksatunnilist tööpäeva pikendada võiks.

Praegu oleme meie seatud fakti ette, kui meie näiteks oleksime konverentsist osa võtnud, kahtlemata oleksime suutnud soodustusi omale välja kaubelda ja vist oleks neid meile ka antud, nii nagu soodustusi on antud Kreekale ja mõnele teisele riigile. Aga et meie seda ei ole saanud teha, sellepärast tuleb meil katsuda tõsiselt kaaluda, kas punkt kuus meid raskustest üle aitab. Ei saa eitada, et see punkt erinormide maksmapanemiseks teatavaid võimalusi annab. Konventsiooni on küll niiöelda usu kinnitamiseks juurde lisatud, et erinormid mis maksmata pannakse selle punkti põhjal, tulevad teatavaks teha Genfis. Siin võib tekkida kahtlus, kas vahest kogu see seadus ei kipu pa-

berile jääma. Mul oleks sellest kahju, sest ei maksaks energiat asjata kulutada. Siis oleks õigem olnud ennem asja tõsiselt järele kaaluda. Nii siis: meil on valida — kas ratifitseerida see konventsioon või ta lihtsalt tagasi lükata.

Komisjoni poolt on esitatud kaks varianti. Ühes on nimetatud, et konventsioon viiakse ellu pärast ta vastuvõtmist teiste suurriikide ja tööstusriikide, nagu Belgia, Itaalia, Saksamaa, Prantsusmaa ja naaberriikide poolt. Oleks väga paha nali selle konventsiooniga, kui samasuguse klauseli võtaks vastu mõni meie naaberriik ja ütleks, et nad enne ei ratifitseeri, kui konventsioon meie poolt juba vastu võetud.

Mina arvan siiski, et see variant tuleks vastu võtta, mis kõneleb, et meie alles siis konventsiooni elluviimisele asume, kui ta vastuvõtmist leidnud teiste riikide poolt. Tahaksime aga selles asjas teerajaja osa mängida, siis satuksime vihma käest räästa alla.

A. Jõeäär (stp): Lugupeetud härrad rahvasaadikud! Sarnasel kujul, nagu see seaduseelnõu on Riigikogule vastuvõtmiseks esitatud — seaduseelnõu, mitte konventsioon, mis talle juurde lisatud — on see sotsialistlikule rühmale vastuvõtmatu, ja ilma parandusteta muudaks see seisukorra halvemaks, kui see meil praegu tegelikult on. Sellepärast on täiesti arusaamatu, kui paremalt tiivalt selle seaduseelnõu vastu nii väga tugevasti vaieldakse. Tegelikult on meil Eestis tunnustatud ajutise valitsuse poolt kaheksatunniline tööpäev ja kui käesoleva seaduseelnõu järgi konventsiooni elluviimine ärarippuvaks tehakse teiste tööstusriikide, nimelt Belgia, Itaalia, Saksamaa, Suurbritannia ja naaberriikide otsustest, siis oleks meil kaheksatunnilise tööpäeva elluviimine määramata aja peale edasi lükatud ja valitsuse otsus seega vahepeal annulleeritud. Kui neid põhjusi vaadata, mida siin lugupeetud vastuvaidlejad härrad Tonkman ja Ipsberg ette toonud, siis peab ütleva, et need vastuväited nähtavasti rohkem arusaamatusel põhjenevad, ja mina lubaksin mõne nendest ümber lükata. Härra Tonkman'i pikas kõnes, niipalju kui mina stenogrammi läbi olen uurinud, leidub küll võrdlemisi väga vähe sisulisi vastuvaidlemisi, sest härra Tonkman tähendab ka ise juba algul, et seadus meie põllutöölisi otsekohe ei puuduta vaid ainult kaudselt nende peale mõju võib avaldada. Härra Tonkman tähendab, võib olla, väga õieti, et meil mitmesugused põhjused on, mis meie tööstuse, eriti metallitööstuse arenemisele takistuseks on. Muuseas tähendab ta ka halbade tööriistade peale ja kalli kapitali protsendi peale, mis meile palju rohkem takistust, võib olla palju suuremat takistust sünnitab tööstuse edendamisel,

kui mõned muud asjaolud. Kõigeenam peaks aga vastu vaidlema härra Ipsberg'i väidetele. Tema leiab, et kui käesolev seadus vastu võetakse, siis oleks tegelikult seisukord samasugune, kui oleks Riigikogu vastu võtnud seaduse, millega Eestit kohustatakse kõigevanemate masinatega tööd tegema ja nende tööriistadega, mis mujal ilmas juba välja praagitud, ning juhib selle peale tähelepanu, et Prantsusmaal, Saksamaal ja Rootsis ei taheta nende nüride riistadega tööd teha, vaid need riigid tahavad kõik abinõud tarvitusele võtta konkurentsi vastu ja ei pea otstarbekohaseks konventsiooni ratifitseerida. Kõigepealt pean faktilise õiendusena tähendama, et väga paljud nendest maadest, mida härra Ipsberg siin nimetas, siiski nende „nüride tööriistadega“ töötavad. Inglismaal, Itaalias ja Belgias on faktiliselt kaheksatunniline tööpäev, olgugi et seadusandlik sanktsioon puudub. Mis teistesse nimetatud riikidesse puutub, siis on neis juba seadusandlikul teel kaheksatunniline tööpäev tunnustamist leidnud. Saksamaal on tema maksmas juba 1. jaanuarist 1919. a., Austrias ja Ungaris 1. jaanuarist 1919. a., Poolas 23. novembrist 1918. a., Daanis 12. veebruarist 1919. a., Hispaanias 3. aprillist 1919. a., Prantsusmaal 23. aprillist 1919. a., Portugaalias 7. maist 1919. a., Shveitsis 27. juunist 1919. a., Norras 11. juulist 1919. a., Rootsis 17. oktoobrist 1919. a., Hollandis 1. novembrist 1919. a. Nii et peaaegu suurem jagu Euroopa riikidest on juba seadusandlikul teel oma riikides kaheksatunnilise tööpäeva maksyaks tunnistanud. Kui see seadus praegusel kujul vastu võetakse, siis ei tähendaks see veel kaheksatunnilise tööpäeva maksmapanemist nii, nagu see teistes riikides seadusandlikul teel juba korraldatud, vaid see oleks deklaratsioon küsimuse määramata aja peale edasilükkamiseks. Härra Ipsberg leiab veel, et meie peame enne oma tööstuse ümber korraldama ja selleks on vaja kapitaali koguda, sealjuures tähendab tema, et meil kapitaali protsent on nii kõrge, et kui see tööstusettevõtetesse mahutada, ei tasu ta ennast ära. Tähendab meie seisukord, ta oma tunnistamise järgi, peaks olema väljapääsematu, sest kapitaali protsent on nii kallis, et ennast ära ei tasu. (K. Ipsberg, põl: Tuleb rohkem töötada!) Töötamisele tõmbab loodus teatud piirid ette, ei saa ju ükski elav inimene 24 tundi päevas järgimööda töötada. Seal on teatud piir olemas ja mitte ainult elava inimese töö juures ei tule see ükski avalikuks, vaid ka iga tööriist läheb lõppude-lõpuks nürriks. Härra Ipsberg'i oma võrdlust tarvitades võiks näiteks öelda, et kui töölisele annate nürri vikati kätte ja sunnite teda niitma, siis näete et ta ei saa kahekümne tunni jooksul $\frac{1}{10}$ ka sellest teha,

mis teine terava vikatiga poole lühema aja jooksul. See oleks ainult inimese ilmaegne nuhtlemine ja tapmine. Härrad põllumehed teavad ju väga hästi, mis tähendab teha tööd terava riistaga ja kuidas viisi tööd nürri riistaga teha saab. Samuti peavad masinad, millel vabrikutes töölised töötavad, alati tehnilistele nõuetele vastama, et töö produktiooni suurendada. Selles sihis oleks tarvis meie tööstust ümber korraldada, moodsaid paremaid tööriistu sinna muretseda, nii et ei oleks tarvis ainult tööliste tööaja arvel kõiki neid ebasoodustusi katta, mis meie tööstust halvavad. Kõik vastuväited on tehtud välja minnes puhtmajanduslikust seisukohast. Kaheksatunnilise tööpäeva küsimust võib aga vaatlusele võtta mitte ainult majanduslikust küljest vaid ka nii mõnest teisestki küljest. Kuid ma esialgu asun ka samale puhtmajanduslikule seisukohale ja vaatlen seda küsimust kõigepealt ainult sellest seisukohast välja minnes ja küsin, miks keegi peremees ei sunni oma hobust 18—24 tundi järgimööda töötama? Sellepärast, et on teatud piir olemas, millest üle minnes töö loomale kahjulikuks ja hävitavaks võib saada ning tööviljakus langeb; keegi mõistlik peremees seda ei soovi. Kuidas on nüüd lugu selle kaheksatunnilise tööpäevaga? Ka siin on pea raskuspunkt just vahekorras tööaja ja tööviljakuse vahel. Härra Tonkman oleks ka vist nõus kaheksatunnilise tööpäevaga kui tööline kaheksatunnilise tööaja jooksul niisama palju tööd ära teeks, kui ta seda 12—14 tunni jooksul teha võiks. Tähendab, vaja ainult selgeks teha, kas tööviljakus langeb või suureneb kaheksatunnilise tööaja sisseseadmisega; siin on katseid tehtud mitme suurtööstuse poolt, ja seal on nähtud suuremal jaol juhtumistel, et teatud tööstusaladel kaheksatunnilise tööaja juures sama hulk tööd ära on tehtud, mis enne 12—10 tunni jooksul tehti. Siit võime meie konstateerida seda tõsiasja, et töölised kõike oma tööjõudu tarvitades lühema aja jooksul rohkem suudavad ära teha, kui siis, kui neilt pika tööajaga jõud välja kurnatakse. Ma võtan ainult mõned üksikud näited. Ameerikast peaks teile teada olema tuntud „Fordi“ autotehas, juba 1914. aastal seadis Ford oma tööstuses kaheksatunnilise tööpäeva sisse ning tema vabriku produktioon tõusis 15—20 protsendi võrra ja töökulud vähenesid. Seda võib ju täiesti arusaadavalt põhjendada, sest on ju arusaadav, kui inimene liig kaua töötab, siis langeb ta kiiremlt töö juures õnnetusse ja ettevõtja peab talle pensioni maksma. Teiseks selle sama pika aja jooksul suurenevad valgustuse ja kütte kulud, ühe sõnaga amortisatsioon läheb kallimaks. Kui aga tööline täie energiaga töötab 8 tundi, siis võime sedasama kätte saada, mis 10—12 tunni jooksul. Nüüd edasi — kui läheme puhtmajandus-

likust vaatekohast natukene kaugemale ja vaatame kaheksatunnilise tööaja küsimust teistest seisukohast, siis peame ütleva, et peale majandusliku külje siin on vaja ka teisi asjaolusid silmas pidada. Peab silmas pidama, et tööline ei ole mitte tööloom, nagu hobune, keda võib tööle sundida, vaid et tööline on kõigepealt inimene, kellel ka teatud õigused on ja kes sellepärast teatud elumõnustest oma töö tagajärjel peaks osa saama. Siin ma võiksin mõned näited tuua sellest, mida on Prantsusmaal töösturid suurtööstuse ettevõtetes sisse seadnud selleks, et töölised võiksid pärast tööaega end ka inimestena tunda ja oma aega mööda saata. Seal on töösturid oma töölistele sisse seadnud spordiplatsid, puuviljaaiad, siis on korraldatud kõiksugu kaubanduslikud, tehnilised ja keelekursused, muusika- ja teatriettekanded. Tööaja lühendamise tõttu on võimalik saavutada töölise isiku, mitte ainult majandusliku, vaid ka vaimlise ja seltskondliku väärtuse tõstmist. Kahjuks ei ole meil Eesti töösturite poolt selles sihis mingisugust vastutulekut märgata. (V a h e l h ü ü e K. I p s b e r g ' i, põl poolt.) Härra Ipsberg tähendas, et meil ei ole väljaõpetatud töölisi. Väljamaal antakse just noortele töölistele võimalus lühema tööpäeva tõttu vabal ajal haridust ja tööskest omandada; naistöölistele antakse aega oma perekonna eest muretseda ja majapidamise peale rohkem aega kulutada; täiskasvanud meestöölistele antakse võimalus aia- ja põllutöö abil muretseda toiduaineid, samuti on neil võimalik arendada vaimlisi ja poliitilisi huvisid. Meil kahjuks ei ole vähematki selles sihis tehtud, meil tahetakse kõik, mida üldse meie töösturid võimalikuks arvavad, töölise töö ja vaeva arvel kätte saada. Peale selle nii inimliku külje, asjaolu, et tööline ka inimene on ja et tema ka inimliku elu mõnusesi tarvitada peaks saama, peaksime silmas pidama, et tööline peale kõige muu on riigikodanik, ja et meil Eestis demokraatlik riigikord maksev on, mis peab töölisele võimaldama sedasama, mis kõikidele kodanikudele. Ja kui meie nüüd küsime, kuipalju töölisel Eestis võimalik on oma kodanikuõigusi tarvitada, siis peab ütleva, et ka selles osas selle küsimuse peale vastus väga kurb on. Meil peab, nii kurb kui see ka on, tunnistama — ja selle vastu ei saa ka härrad töösturid vaielda — et meil töölistel võrdlemisi väga vähe võimalusi on antud, et nad poliitiliselt arenedes võiksid teadlikkude kodanikkudena ühiskondlikust elust osa võtta. Ja sellepärast peab selle üle imestama, et meie tööliste seas kõigi nende raskete tingimuste peale vaatamata, siiski veel niipalju riigitruudust ja riigi poolehoidu on, kui meie seda märgata võime. Kõikide nende olude kiuste, mis neil kannatada tuleb, ei ole nad siiski näh-

tavasti lootust kaotanud, et riik peab töölisi riigikodanikkudeks, kelle eest riigi kohus on hoolt kanda.

Kui nüüd selle seaduse tagasilükkamisega tahetakse näidata, et riik ka kaugemas tulevikus, nagu seaduse järele kavatsetakse, tööliste kõigeminimaalsemat nõudmist, tööpäeva reguleerimist, ei taha rahuldada, siis ma arvan, oleks sarnane samm ka riigipoliitilisest seisukohast halb samm, kõigeenam hukkamõistetav samm, sest sellega võetakse tagasi riigi loomisel antud pühalik tootus, et kaheksatunniline tööpäev tegelikult maksta saab pandud, ja sellega antakse töölistele täielik õigus kahelda demokraatias ja neis lubadustes, mis valitsused töölistele annavad. Sellega saaksid töölised tõugatud teisele teele, mis — kui hinnata seda küsimust riiklikust seisukohast — võib olla sugugi soovitatav ei ole. Sellepärast arvan, peaks just kodanlike erakondade huvides olema seda kaheksatunnilise tööpäeva seadust vastu võtta ja sealjuures teda vastu võtta mitte sarnasel kujul, nagu komisjon on esitanud, vaid vastu võtta nii, et ta meil Eestis kõige lähemal ajal maksta hakkaks pärast selle seaduse vastuvõtmist.

E. Masik (põl): Väga austatud Riigikogu liikmed! Läänud Riigikogu koosolekul kuulsime auväärt rkl-te Martna, Johanson'i, Oinas-Ostra ja Amberg'i kõnedest kiidulaule kaheksatunnilise päeva ja neljakümnekaheksatunnilise nädala töötamisele järelduste tegemisega, et kui meil see norm üldiselt maksta pandaks, siis muuhulgas kaoks praegune töökriis, ei oleks enam tarvis rännata välja Brasiilia või Kanaada piimaallikate juurde, võiks iga tööline või ametnik Ameerika tööliste moodi 3—5-toalises korteris elada, ei tarvitseks õppinud linnatöölisel maale kartulivõtmise juurde küürutama minna.

Lubage minule selle küsimuse juures peatuda natuke koguni teistest seisukohast, et just äranaagemisele tulla, et oieti see vähene töö, mis meil tehakse, et see selleks töökriisi põhjuseks ongi, mis meil praegu olemas. Selleks ma võin järgmisi asjaolusid ette tuua.

Produtseeriva tegevuse, mille hulka meil tuleb lugeda põllutööd, tööstust ja käsitööd ning abitegevusena tervet meie tegutsemist kaubitsemise, transpordi või administratiiv aladel, tervet meie majanduslikku tegevust, põhimäärused ei saa juhitud ainult tööliste või tööaja küsimusest, vaid see on ainult üks väike osa nendest suurtest algelementidest, mis rajavad aluse ratsionaalsele tegevusele. Et seda lihtsat mõistet ära seletada, selleks on tarvis meelde tuletada, et kõigenäilikumalt võiks ühe saaduse hinda kalkuleerida kahest elemendist koosseivana: algained, mida saadakse looduselt ja tööüksuste hulk, mida sinna

juurde pannakse. Kui meie nüüd vaatame sellest seisukohast, kuidas meie riik rikas on nende algainete suhtes, siis peame ütlema, et ta on kaunis viletsas seisukorras. (M. Martna, stp: Rahvamajanduses nõrk!) Meil puuduvad algained, kõigetarvilikumad. Näiteks meil puuduvad metallid, mis meil maksavad rohkem kui teistes maades. Meil puudub ka vastavas headuses ning odav küte, sest ehk küll meie põlevkivile on kiitust lauldud, siiski on tõsiasi, et meie põlevkivi puuda omahind on kaevanduse jaamas samasuur, kui näiteks Inglise kivisöel. Kuid on ju teada, et kivisöe kütteväärtus on 2,5 korda suurem, kui põlevkivil. Tähendab kivisöega küttes saame sama hinna juures kaks korda rohkem jõudu, või et saada sama efekti, peame 2,5 korda rohkem kütet ahju loopima ning 4—5 korda rohkem tuhka ära transporteerima. Et saada sama tööväärtust, selleks on tarvis rohkem tööd teha. Kui nüüd üle minna meie tähtsama majandusala põllutöö ja põlatud põllumehelise seisuse juurde, siis näeme siin võrreldes sama pilti. Põllumehel on algaineks ta maatükk ning selle algaine võrdlevaks väärtuseks on ta sigitavus, see on, kui palju vilja või saadusi seal saada võib. Kui meie oma põldusid võrdleme mitte lõunamaade, kus põllud annavad mitu lõikust, vaid isegi Kesk-Euroopa maade — Daani, Saksa, Hollandi, Rootsi, Prantsuse põldudega, siis näeme, et meie põld praeguse harimisviisi juures, arvesse võttes meie kliimat, olusid, annab 2—3 korda vähem saaki. Ning kui vähegi järele mõelda, on arusaadav, et meie põllusaaduse hind võib võistelda teiste maade omadega ainult selle läbi, et meie peame seal rohkem tööd tegema, kui teistes maades. Tahame aga meie selle juures tingimata nõudmise läbi viia, et meie põllumees ei tohi rohkem aega tööd teha kui mujal, ning tahame, et meie saaduse üksus kallim ei oleks kui mujal, siis võime seda ainult selle kaudu, et meie põllumees või tema tööline peavad näljas elama. Kuid kas ei ole parem ennast pingutada, tööd teha, nagu nõuavad meie olud. Edasi minnes saaduste valmistamisel sinna paigutatavate tööüksuste juurde analüüsimise seda vähe ligemalt. Selleks tuleb meelde, et lihtsa saaduse valmistamise hinna kalkuleerimise juures võib üldjuhtumisel võtta: hind = Algaine hind + mehaanilise jõu hind + kaudsed kulud + tööliste tasu. Algaine kohta nägime, et see on meil võrreldes kallim kui mujal. Mis puutub mehaanilisse tööjõusse, mille all mõistame kütteainet, siis on see meil ka kallim. Nüüd tahaksin veel peatuda kaudssete kulude ja tööliste tasu juures. Peab tähendama, et kaudsetel kuludel on võimatu suur tähtsus ühe töö kalkulatsiooni juures. Harilikus vahekorras on kaudsed kulud saaduse

hinnast palju suuremad, kui tasu tööliste, mille juures vahekord on 1:1—4, see tähendab, kaudsed kulud võivad neli korda suuremad olla, kui töötasu. Kui nüüd vaatame, millest kaudsed kulud koos seisavad, kui maha arvata need kulud, mis lähevad kütteainete peale, siis näeme, et ühe väga tähtsa osa kaudssetest kuludest teeb kapitaal või kapitaali protsent, mis tuleb asetada tööstusesse, selleks et muretseda sisse-seadeid, osta materjaale ning et soetada ladusid. Ilma ladudeta ei saa läbi ükski moodne tööstus. Võib öelda, ilma kapitaalita ei saa enesele üldse ette kujutada ei tööstust, ei põllutööd. See raha, mis on sisse pandud, ei amortiseeri end otsekohe, vaid kaudselt, ajajooksul. Teatavasti kaotasime meie sõja läbi kõik oma kapitaalikandjad ning oleme neid läinud kuue aasta jooksul suutnud soetada alles koguni vähe. Selle tõttu on meil algusest peale alaline suur kapitaali puudus ning kapitaali eest tuleb maksta 3—6 korda kõrgemat hinda, kui väljamaadel. Meie protsent on 15—18, kuna väljamaadel 3½—7% kapitaali saada on. Kus aga protsent suurem, nagu näiteks Soomes, Poolas j. n. e. on produtseerimine raskendatud. Et meil aga kapitaali pealt 10—12% rohkem tuleb maksta kui väljamaadel, lisab ilma vasturääkimata saaduse hinnale vastava osa otsa. Kuid veel pahem on, et meil sellegi hinnaga kapitaali tarvilikul määral saada ei ole, nii et produtseerijatel alaliselt kapitaali puudus on. Kui võrdleme meie produtseerivatel majandusaladel praegu kapitaali nappusega tegemist, näitab see, kui vaatame, missugused kapitaalikandjad meil kasutada ja missugused mujal. Ma nimetan siin ainult paar näidet. Meie riigipanga, ühes kõigi erapankade ja pangakontorite põhikapitaal, on ainult ümmarguselt 1 miljard mk. Soomes näiteks on ühelainsal erapangal 3,5 miljardit põhikapitaali. Kogu meie pankade poolt väljaantud laenu ulatavad ainult 7,5 miljardini, selle hulgas umbes 40% tööstusele. Soomes aga on ainsama panga laenu peaaegu kolm korda nii suurem. Meie pankadest antud laenu terve meie tööstuse peale teevad välja alla 4 miljardi. Enne sõda näiteks oli ainsa Vene-Balti tehase põhikapitaal 6 miljardit Emk. ja selle juures oli tal krediiti tarvitada samas ulatuses. Võiks veel nimetada, et näiteks Daanis on tarvitada majandusaladel aastas, põllutöö ühes arvatud, kunni 400 miljardit marka kapitaali. Sellest on näha ja on arusaadav, kui kallis see kapitaal on ja sellepärast on arusaadav, et see kapitaali osa läheb kaudssete kuludena teise produkti hinna komponendi arvele.

Teisi kaudseid kulusid puudutamata jättes peatume veel ühe tähtsa komponendi juures — see on mehaanilise töötegemise mõju produkti hinna peale. Peab otse imestust äratama, kui-

võrd selles mõttes maailma produtseerimise tehnika viimase aastakümne jooksul on arenenud. Tekstiiltööstuses, paberitööstuses, tikutööstuses, rauatööstuses, isegi põllutööstuses on õige laialdasel määral tarvitama hakatud mehaanilisi abinõusid, sellejuures aluseks seades põhimõtet, võimalikult suur osa tööst ära teha mehaanilisel teel ning sellejuures töötegemise kiirust tõsta, see on, ühe ajaüksuse peale rohkem saadusi välja lasta. See mehaniseerimise põhimõte sai oma alguse teatavasti niisugustelt suurjõududelt, kui Taylor, Gant j. t., kes imekiik viisil selle mehaniseerimise või õigemini ratsionaalse töötamise — minimaal ajal või jõuga maksimaalset saavutada — põhimõtte maksma panid kõige enne inimese töötamise viiside ja meetodide juures olevate abinõudega, sellejuures tihti kolmekordset saavutades, ning viimaks läks see põhimõte üle ka masinate peale, millele järgnes kõigil tööstusaladel töö tempo kiirendamine ning töö mehaniseerimine või automatiseerimine. Selle liikumise järeltulusel on kõigis uuemates tehastes ja ettevõtetes läbi viidud ratsionaalse töötamise põhimõtte, mille tõttu töötamise kiirus suurendatud, jõukulu vähendatud ning inimese osa tehtud töö peale, mille all mõistame saaduse muutumist algainetest lõpusaaduseks, vähenenud. Selle tõttu on uuema-aja tehased rajatud põhimõttele, et tehase üldtempo ehk töö juhib ja sunnib töölist, kuid mitte tööline tehast. Siit on arusaadav, et sarnase töötamisviisi juures tööaja pikkus eriti tähtis pole, samuti ka see, et vananenud sisseadetega tehased, kus asetatud aeglaselt töötavad masinad, mille tempot pealegi tööline peab juhtima, sarnase moodsa tehasega ainult selle läbi võistelda võib, et seal vastavalt rohkem aega või intensiivsemalt tööd tehakse. Väljamaal on kõik ettevõtted ja tehased mehaanilise põhimõtte alusel töötavateks muudetud, inimese tööjõu osa on seal õige väike. Kui nüüd võrrelda meie tehaste sisseadeid, siis näeme, et meie tehaste sisseadepid on suuremalt osalt vananenud, ning koosnevad aeglaselt töötavatest või mitteautomaat masinatest, siis on arusaadav, et sama resultaadi saavutamiseks, samal ajal tööüksuste produtseerimiseks, peab tahes või tahtmata rohkem tööd tegema, rohkem aega kulutama, samuti on meie põllutöö viisid osalt vananenud. Võiks ju öelda, ja nii öeldakse ka tihti, miks teie siis paremaid masinaid ei muretse. Meie ei või selles mõttes võrrelda end välisriikidega sel lihtsal põhjusel, et meie oleme väga vaesed selleks, et omale otsekohe paremaid abinõusid muretseada. Abinõude muretsemine võtab aega. Siin võiks ka teisi asjaolusid ette tuua, kuid ma ei peatu selle juures, vaid nimetan ainult niisugust asja, kui näiteks meie kliima tingimusi. Meie kliimal on teatud

mõju põllutöö peale, meil ei töötata maal inimesed aasta ringi, vaid võivad töötada ainult suve jooksul, ja sellepärast peab suvel rohkem tööd tegema, et talvel sellest tööst ära elada. Kui meie võtame ka ehitustööstuse, mis on samuti sesoonitöö, teatavasti võib seda teha jälle ainult suvel. Sügisel lähevad meil päevad lühemaks, ja ühtlasi tuleb arvesse võtta sagedasi vihmasadusid. Ka selle töö juures ei saa üldist normi tarvitusele võtta, vaid peab lühikese aja jooksul rohkem tööd tegema, sest talvel seda tööd teha ei saa. Ka siin ei hakka ma jällegi pikemalt peatuma, toon ainult ette, kuidas selle asja peale, nimelt produtseerimise peale ja abinõude peale, mis suudaksid päästa seisukorrast, millises meie praegu oleme, vaadati Saksamaal pärast ilmasõda. 1923. a. kui Saksamaale suured reparatsioonimaksud peale tulid, tuldi Saksamaal arvamisele, et ainuke võimalus majandusliku siesukorra parandamiseks on, kui töötundide arvu ja tööpäeva pikendada. Saksa valitsus, millest ka sotsiaaldemokraadid osa võtsid, õieti oli Saksa presidendiks tol korral sotsiaaldemokraat, kalkuleerisid ja jõudsid otsusele, et Saksamaal tuleb maksma panna kümnetunniline tööpäev, mis maksma pandi ja mis maksev on. Ma tahaksin teada kedagi, kes tuleks ja ütleks, et selle läbi Saksamaal üldproduktsioon, mis ühe inimese peale tuleb, on vähenenud. Ümberpöörduvalt, ta on tõusnud, ta on tõusnud isegi niivõrd, et Saksa tööstur võib töölisel maksta sama töö eest, mis see enne tegi 8 tunni jooksul, palju rohkem palka. Samal ajal näeme vastupidist pilti Inglismaal. Sõja järele pandi Inglismaal viimase sotsiaalreformide järeltulusel maksma söekae vandustes lühendatud tööaeg. Mis näitavad aga sel puhul Inglismaa söetööstuse statistika andmed? Need andmed näitavad, et söe arv, mis kaevandustest ühe tööliste poolt välja tuuakse, on 20% võrra vähenenud normaalarvust. Selle järeltus on see, et Inglise söetööstuse ei suuda enam võistelda Saksa ja Luxemburgi söetööstusega. Selle järeltus on, et Inglise rahvas iga kuu 2,0 miljonit naela oma suurtööstusele pearaha maksab. See näitab, et tahes või tahtmata tuleb Inglismaal jälle tagasi minna endise pikema tööaja juurde.

Kui meie nüüd vaatame, kuipalju siis meil õieti tööd tehakse, siis näeme meie järgmist pilti. Seaduse järgi on meil praegune normaal tööpäev nädalas 8 tundi päevas, laupäeviti 7 tundi, seega kokku 47 tundi nädalas. 365 päevast on meil aastas peale 52 pühapäeva veel 20. novembril 1922. a. seadusega määratud 15 eripüha, seega kokku 77 puhkepäeva. Tööpäevi jääb järele ainult 298. Kuid nagu meie viimase-aja tehaste statistika näitab, puuduvad meil töölt keskmiselt 10% kogu ajast, missugune

suur protsent eriti seletatav ning tekkis pärast uut haiguskindlustuse seadust, kus isegi ühe päeva haiguse eest tasu maksetakse. Seda maha arvates jääb veel ainult 268 tööpäeva. Arvesse võttes veel seda, et aastas kolmel suuremate pühade laupäeval ainult 5 tundi tööd, saame, et meil maksva korra järgi peaks tööline töötama aastas ainult 2097 tundi. Veel tuleb aga arvesse võtta, et vabrikute töökorra järele võib hiljaksjäämise, pesemise ja muude talituste peale igapäev kulutada keskmiselt umbes 10 minutit, mis aastas teeb välja keskmiselt 90 tundi. Nii siis peab meil tööline töötama aastas ainult 2007 tundi, nädalas 38 tundi 35 minutit ja päevas keskmiselt 6 tundi 26 minutit, kui veel pühapäevad arvesse võtta, siis tuleb iga päeva kohta 5 tundi 29 minutit. Seega on töötegemise aega ainult 23% või ümmarguselt $\frac{1}{5}$ kogu ajast. Kui nüüd sellel töölisel oleks toita 4-liikmeline perekond, siis tuleks iga perekonnaliikme peale päevas tööd umbes 1 t. 22 min. Siit on arusaadav kui suur peaks olema minimaalne tunnitasu, et niisugune inimene võiks oma perekonnaga ära elada. Kuid tunnitasu ripub tunni jooksul tehtud tööüksusest, ning ei või tõusta üle selle normi, mida võib maksta olevate abinõude ja kalkulatsioonide juures ühe tööüksuse pealt. Nii jääb siis ainukeseks mitte sellegi tööaja vähendamine, vaid kui soovitakse rohkem teenida, siis praeguse tööaja pikendamine, 5 tunni 29 minuti asemel töötada päevas umbes $6\frac{1}{2}$ tundi või 20% rohkem. Kui meie tahame siin võrrelda meie tööliste seaduslikku tööaega Saksamaa töölistega, siis peame ütleva, et seal ei töötata mitte ainult 10 tundi päevas, vaid neil on meie seaduslike 15 püha asemel ainult 8 püha, nii et Saksamaa tööline aastas kunni 30% rohkem aega tööd teeb. Peale selle tehakse seal tööd intensiivsemalt uemate masinate ja vilunud koosseisu juures.

Sellest võiks küll päevaselge olla, et meie reaalloludega rehkendades on just meie tööaja kärpimine, meie töö intensiivsuse langemine, meie perioodiline töötamisviis üheks peapõhjuseks, miks meil valitseb töökriis, miks meil ei ole märgata paranemist eriti niisugustel tööaladel, kus vähem tööd tehakse, kui majanduslik kalkulatsioon ette kirjutab. Et meie tehased selle juures siiski veel suudavad töötada, ehk küll õige vähesed neist mingit kasu annavad, on seletatav sellega, et meie saaduste hinnad kunstlikult kõrgel hoitakse keelutollidega, millel on kaitsetollide nimetus, mis õieti on rahva poolt maksetav pearaha, mida Inglismaal otse teed anti, et söehinda madalal hoida. Niisugune on tegelik seisukord meie majanduses, mille tervendamise küsimuses tööaja küsimus ning sellele järgnev iga inimese peale tuleva töökvantumi ning produtseeritavate tööüksuste kü-

simus koordinaal tähtsusega, sest et see meie rahva käes tähtsamaks mõjuvaks ning meist enestest rippuvaks abinõuks on, mis meil lubab kergemate päevade peale mõelda. Muidugi tuleb ka paralleel teisi abinõusid võimalikult ära kasutada, nagu töötegijate otstarbekohane jaotus, töötegemise intensiivsus, töötamisviiside parandamine, töötamisabinõude parandamine, odava-protsendilise laenu soetamine jne. Kuid küsimust ligemalt analüüsesides näeme, et viimased abinõud võivad ainult aegajalt areneda või on töö produktiivteedi suurendamise järeldus. Sellest seisukohast välja minnes, et meil tehakse tööd liiga vähe, mitte ainult tehastes, vaid ka mujal, ütleme ametasutustes, on minu arvates ainukeseks abinõuks, pääseteeks meie majandusliku seisukorra parandamiseks, kui meil hakatakse rohkem tööd tegema. Meie ei või ennast kunagi võrrelda ja kõrvu seada rikka Inglismaaga, vaid meie peame tingimata oma töö läbi end üles upitama. Sellepärast arvan mina, et meil ei ole mingisugust võimalust selle konventsiooni ratifitseerimiseks. Seda enam, et siin rkl. härra Kornel ette tõi missugused järeldused oleksid näiteks meie laevasõidul, kui seda tahetakse maksma panna. Meie tingimusi arvesse võttes, kui meie ratifitseeriksime selle konventsiooni vaatamata selle peale, et Inglismaa ja rikkad riigid, nagu Rootsi ja Ameerika, pole seda mitte ratifitseerinud, siis teeksime meie ennast naeruvääriliseks. Sellega näitame, et meie ei saa aru, mis on tarvis meie majandusliku elujärje parandamiseks. Meil on tarvis tööd teha ja ei tohi töölisi piirata mingisuguse tööajaga, et ei tohi rohkem tööd teha, kui 8 tundi, nagu see konventsioon ette näeb. Meie töölisel teevad heameelega ületundisid ja ma tean, et meie tehastes on töölisel väga rahul, kui saavad ületunde teha. Sellest seisukohast välja minnes arvan mina, et selle seaduseelnõu ratifitseerimine on täiesti vastuvõtmatu. Tuleb ära oodata, kunni teised riigid seda teevad. Mina ei taha olla prohvet, nagu härra Martna, kes arvas, et teised riigid selle konventsiooni kindlasti ratifitseerivad. Mina ütlen kindlasti, et seda meil olema ei saa ja samuti paljud teised riigid seda teha ei saa niisugusel kujul, nagu see käesolevas konventsioonis tähendatud on. See on võimalik ainult siis, kui saavad muudatused tehtud, aga niisugusel kujul ratifitseerida seda konventsiooni on täiesti võimatu ja teised riigid ei tee seda samuti.

M. Martna (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Kui eelkõneleja viimane lause tõi peaks olema, siis peaksime meie ütleva, et Euroopa riigid 1919. aastal olid õige rumalad ja saamatud inimesed Washingtoni saatnud,

kes selle konventsiooni kokku seadsid. Mina ei usu aga seda. Mina usun, et riigid ja riikide valitsused sel ajal õige hoolsa valiku järele mehed sinna saatsid, kes konventsiooni kokku seadsid ja mina arvan, et nad väga hästi teadsid, mis nad tegid. Kui meie kõrvu seame need põhimõtted, mis paremalt poolt ette kantud on selles suunas, et meil kuidagi võimalik ei ole seda konventsiooni vastu võtta, tähendab, et meil ei ole võimalik tööaega 8 tunniga päevas või 48 tunniga nädalas piirata, siis seisab see seisukoht täiesti vastolus, meie ajutise valitsuse tuttava deklaratsiooniga, mis ometi kaheksatunnilise tööpäeva meil jälle maksuma lubas panna. See deklaratsioon on järgmine: „Kaheksatunniline tööpäev Eestis on kindlustatud.“ „Riigi Teatajas“ nr. 1 — 27. nov. 1918. aastast on öeldud, et kaheksatunniline tööpäev tööstuses ja kaubanduses hakkab uuesti maksuma. Selles samas „Riigi Teatajas“ nr. 13. leheküljel loeme järgmist tööpäevast ja töökaitse-seadustest: „Eesti maanõukogu, vanematekogu ja ajutine valitsus tunnistasid kaheksatunnilise tööpäeva ja 1917. a. töökaitse-seaduse maksvaks.“ Kas meie peame nüüd ütleva, et need härrad, kes hakkasid sel ajal meie riiki juhtima, midagi ei teadnud neist asjadest, mis härra Masik ja teised siin ette kandsid? Mina ei või seda eeldada!

Kui silmas pidada, mis põhimõtetel rahvusvaheliselt kaheksatunnilise tööaja alusele ja korraldamisele asuti, siis tuleb meil meeles pidada asjaolusid, mille all see sündis. See sündis alusel, et püüti maailma- ja rahvastevahelist rahu kindlustada ja kui leiti, et niisugused suured rahvahulgad, nagu töölised või tööliste klassid, oma olukorraga rahul ei ole, et nende seisukord raske ja töötamistingimused nii halvavad on, et laialised rahvakihid selle all kannatavad ja oma elu elamisvääriks ei pea, siis see sünnitab meeoleolu, mis rahvusvahelist rahu ei kindlusta, vaid mis seda nõrgendab.

Ma juhiksin austatud koosolijate tähelepanu selle peale, et kui meie tahaksime oma poliitilistest protsessidest arvulist ülevaadet teha, siis näeksime, et meil käesoleval aastal õige palju kommunistide protsesse, isegi pärast tuttavat Heideman'i protsessi, on olnud. See register on õige pikk. Mis see aga tähendab? Kas see ei tähenda muuseas ka, et meie tööliste olukord vilets on, et rahutu olek laialine on ja et meie tööliste olukord parandamist nõuab. Kes tahaks seda öelda, et see õige ei ole?

Kui nüüd eelkõneleja paremalt poolt tähendas, et meie tööstus seisab viletsates oludes, et meie masinad on kulunud ja meil on kapitaali vähe ning sellepärast ei või meie tööpäeva lühendada 8 tunni peale ja et töölised peavad rohkem tööd tegema; kas usub siis eelkõneleja

või usuvad parempoolsed, et on võimalik nende abinõudega tööstuse olukorda parandada, vabrikuid täiendada, uut kapitaali soetada, kas loodetakse, kui kaheksatunnilist tööpäeva ei toetata või kui seda ei kindlustata, vaid võetakse tarvitamisele 9-, 10- või 12-tunniline tööpäev, et meie siis kõigeparema tee peal oleme, et kapitaali koguda ja ettevõtjate kasusid sedavõrd tõsta, et meil lähemas tulevikus kaheksatunnilist tööpäeva selle tõttu võimalik oleks maksuma panna? See oleks kõigeekslikum tee. Seda teed ei ole ka kuskil teistes maades käidud. Kus on tahetud tööstust tõsta, seal on ikka püütud ka tööpäeva lühendada. Tööpäeva pikendamine ei ole aastakümnete jooksul nime- tamisvääriksel viisil enam võimalik olnud, sest töölisorganisatsioonid, tänu jumalale, on sedavõrd tugevad olnud, ja on suutnud tööpäeva pikendamise vastu eduga võidelda. Tähendab, kui tööstus on edenenud, siis ei ole ta pikendatud tööpäeva kulul edenenud, vaid on edenenud selle kulul, et vabrikute ja ettevõtete sissetulekeid on täiendatud, töötegemisviisid parandatud jne. Kui me ütleva, et see meil võimalik ei ole, et meil kuskilt kapitaali võtta ei ole, siis on see, nagu jookseksime meie mingisuguses puuris ringi. Igatahes 9-, 10-, 12- ja 16-tunniline tööpäev ei ole see abinõu, millega teie vabrikuid, tööstust kõrgele tõsta võiksite vaid see on paljalt väljahigistatud hädaargument, mille teie välja toote, et näidata, nagu seisaksite teie kindlal alusel, et ei ole kuidagi võimalik tööpäeva lühendada. (E. Masik, põl: Mitte ainult vabrikutes vaid ka ehitustes. Vahelhüüe K. Tonkman'i, põl poolt.) Kuulge, niisuguste kahekõnedega ja märkustega alandaksime meie ainult oma parlamentlikku läbikäimise viisi. (Vahelhüüe K. Tonkman'i, põl poolt.) Kui Teie seda teada tahate, siis, olge head, tulge minu juurde, mul on andmed, mul on vanad äriaraamatud alles ja ma võin Teid nendega tutvustada. Siin võin mina aga niipalju öelda, et mina Tonkman'i ega ka kellegi teise ees oma tööliste tööpäeva pikkuse pärast häbi ei tunne. (Vahelhüüe J. Temant'i, põl poolt.) Armas härra Temant! Teie olete vähemalt akadeemilise haridusega inimene ja peate teadma, et üks inimene sotsialismi ega sotsiaalseadusi maksuma panna ei suuda, vaid seda peab tegema seltskond... (J. Temant, põl: Õhulosse ehitada.) Härra Temant, õhulosse võib ehitada igauks, aga need kukuvad kokku. Teie omad kõigepealt.

Siin on tähendatud Inglismaa peale ja on küsitud koguni, mis Inglismaal sünnib jne. Ma ei tea, kas minu parteiseltsimees härra Liigand'i küsimise peale vastab, aga mina võin talle niipalju öelda, sest minul on juhus 2 aas-

tat järgimööda Inglise valitsuse esitaja seisukohta rahvusvahelistel töökongressidel kuulda. Läänud aastal, see on 1924. a., oli Inglise valitsuse seisukoht sarnane, et Washingtoni konventsioon tuleb ruttu kinnitada, sanktsioneerida. Kuuendal töökongressil pidas Inglise tööministeeriumi esitaja teiste suuremate tööstusmaade tööministritega nõu ja olid teatud eeldused olemas, et Washingtoni konventsioon pidi läinud aasta lõpul maksma pandama Prantsusmaal, Inglismaal, Belgias ja Saksamaal. Inglise valitsuse vanameelsete kätte minemine tõmbas sellest kriipsu läbi, samuti ka Prantsusmaal Herriot valitsuse langemine. See oli läinud aasta töökongressil Inglise valitsuse seisukoht Tänavu oli Inglismaa seisukoht järgmine: Mitte et Inglismaa kaheksatunnilise tööpäeva vastu on, vaid seal toodi argument ette, et Inglismaa teiste põhjuste kõrval ka sellepärast ei või seda konventsiooni kinnitada, et Inglise tööliikumine hoopis teistsugused nõudmised on esirinda seadnud, et Inglismaal on suur vool olemas, mis nõuab nädalas viis tööpäeva. Tähendab, Inglise töölised nõuavad lühemat tööaega kui see Washingtoni konventsioonis on ette nähtud. Inglise valitsuse esitaja ütles, et valitsus teeks sellele liikumisele takistusi ja, võib olla, halvaks seda, kui ta Washingtoni konventsiooni vastu võtaks, kuna teatud tööstusharud või töölised leiavad, et neil tarvilik ja kasulik on 40—45 tunni peale üle minna, see on nädalas töövaba laupäev ja pühapäev kätte võidelda. See oli Inglise valitsuse esitaja argument tänavu aasta Genfi töökongressil. (E. Masik, põl: Vast seletate, kas kõigil tööaladel.) Kui Teie minu kõnet tähele panite, siis pidite kuulma, et mitte kõikidel tööaladel, kuid väga paljudel aladel. Ei ole ühtegi maad, kus kõikidel tööaladel ühtviisi võideldakse, just nagu komando peale. Peale selle kinnitati Inglismaa poolt, et Inglismaal ei ole sellega nii suurt häda, sest 12-miljoni töölise seas on 10-el miljonil juba kaheksatunniline või lühem kui kaheksatunniline tööpäev. Teie saate aru, austatud härrad, et niisugusel korral, kus töölised nii kaugele edasi on jõudnud, et 12-miljoni töölise hulgas 10 miljonit töölise enesele kaheksatunnilise või lühema kui kaheksatunnilise tööpäeva kätte on võidelnud, et seal selle konventsiooni läbiviimine nii tähtis ei ole kui teistes maades, kus töölised oma võitlusega nii kaugele pole jõudnud. Härra Masik tähendas, ma ei tea miks ta seda tegi, et Saksa sotsiaaldemokraadid on Saksamaal tööpäeva pikendamise poolt olnud. Mul ei ole juhust olnud Saksa sotsiaaldemokraatidega kõneleda, kes valitsusest osa on võtnud, aga mul on juhust olnud Saksa tööliste-esitajatega kõneleda töökongressil, ja nende

suust olen kuulnud, et tööliste organisatsioonid ja sotsiaaldemokraadid Saksamaal tööpäeva pikendamise poolt ei ole olnud, vaid et nad selle vastu on võidelnud. Ja kui öeldi, et Saksamaal 1922. ja 1923. aastal, hoolimata kaheksatunnilisest tööpäevast, tööd üle 8 tunni tehakse, siis kevadel 1923. a. pandi kolmelt poolt uurimine toime, nimelt Belgia ametiühisuste, Saksa ametiühisuste ja ühe rahvusvahelise toimekonna poolt. Kõigi nende kolme uurimise tagajärjed näitasid, et lugu nii ei ole olnud, et Saksamaal ei ole tehtud 9 tundi tööd, vaid suurelt osalt ainult 8 tundi. Ja kui Saksamaal viimaks valitsus seaduse andis, mis tööandjatele võimaluse andis tööpäeva 9 või 10 tunni peale pikendada, siis viidi see küll osaliselt tööstuses läbi, sest et Saksa töölisteorganisatsioonid mitte küllalt tugevad ei olnud, et selle läbiviimise vastu võidelda, sest Saksamaal oli tol korral 5 miljonit töötatöölist. Minu härrad, kes vähegi tööliikumise tegemist teinud, peab teadma, et niisugustel silmapilkudel, kus töötatöölisi niipalju värvate taga on, kerge ei ole niisuguste pealekäimiste vastu võidelda. Töölised valivad oma võitluseks ikka niisugused ajad välja, kus neil nii raskete teguritega tegemist ei ole, nagu suured töötatööliste hulgad vabrikute värvate taga. Aga ma ütlen, et see oli võimalik läbi viia ainult teatud tööstusharudes. Mäetööstuses ei olnud seda näiteks võimalik läbi viia. Saksa mäetöölise organisatsioonid panid üldise streigi toime ja tõrjusid tööpäeva pikendamise tagasi. Nii on tõsine asjaolu, härra Masik!

Juhataja A. Jürman: Teil on aega ainult 1 minut veel kõnelemiseks.

M. Martna (stp): See on igatahes väga vähe.

Selle asja tuum, mida ma siin ära öelda tahtsin, on sellega peaaegu ka juba ära öeldud, olgugi, et mul veel nii mõndagi öelda oleks. Tööpäeva pikendamisega ei saa meie midagi muud kätte, kui et meie oma tööliklassi sellesse viletsasse olukorda, kus ta praegu on, edasi jätame ja see vilets seisukord ei ole meie tööstusele ja rahvamajandusele kasulik, soovitav. Kellel tööstuse huvid tõsiselt südame peal on, need hääletavad igatahes kaheksatunnilise tööpäeva poolt. See ettepanek on väga läbi mõeldud ja väga läbi kaalutud. Ta ei ole mitte väikeste asjatundjate peajudest tulnud, vaid selle küsimuse, selle konventsiooni kallal on maailma kõige targemad inimesed töötanud.

Juhataja A. Jürman: Rkl. Vomm teatab, et ta oma kõneaja Teile annab.

M. Martna (stp): Ma tulen siis veel mõne üksikasja juurde tagasi. Härra Masik tähendas, et mina ja minu parteisõber Johanson olla oma väidetega öelnud või öelda tahtnud, et selle konventsiooni vastuvõtmisega kõiksugu viletsused, nagu tööstuskriis, elukallidus j. n. e. kaovad. Pean tähendama, härra Masik, et viisakas seltskonnas viisiks ei ole, inimestele teisi mõtteid alla lükata, kui mis nad öelnud. Mina ei ole seda mõelnud ja ei või ka praegu öelda, et kaheksatunniline tööpäev meil kõik viletsused ühe hoobiga ära kaotaks. Ta ei ole niisugune abi, mida Saksa keeles „Allheilmittel“ nimetada võiks, või nagu härra Päts vahest öelda armastab: sissevõtmiseks ja pealemäärimiseks. Ei, niisugune abinõu see ei ole, vaid see on üks hea abinõu paljude teiste seas.

Mis puutub põllutöölisesse, siis ei maksa põllutöölise tööaja pikkust siin kõne alla võtta, sest esiteks ei puuduta Washingtoni tööaja konventsioon põllutöölisi, vaid põllutöö jääb selle alt välja, teiseks on meie põllutöö täitsa perekonna iseloomu tööala. Meie talupojad teevad oma töö suuremalt osalt oma perekonna jõuga ära. Statistilisi andmeid vaadates leiame, et meil on umbes 130.000 põllumajanduslikku üksust — 1923. a. oli neid 126.311, nüüd on arvatavasti 130 tuhande ümber. Viimase rahvalugemise ajal loeti meil põllumajanduses palgatöölisi 30.000 meesterahvast ja 33.000 naisterahvast. (V a h e l h ü e E M a s i k ' u , p õ l p o o l t.) Ma loodan, härra Masik, et Teie tähele panete, millest ma kõnelen. Ma kõnelen praegu — statistika näitab, et rahvalugemise ajal loeti meil 30 tuhat palgatöölise meesterahvast ja 33 tuhat palgatöölise naisterahvast põllumajanduses. Selle lugemise juures ei ole ära tähendatud, kui paljud neist aastatöölised olid, eeldan, et kõige rohkem 40%. Kui meie oma asunikkude majapidamise juurde üle läheme, siis leiame, et seal on iga 10-nes põllutööliline palgatööliline. Tähendab, et meie põllumajanduses ei ole palgatöölisi mitte suur protsent. Põllupidajad teevad töö harilikult oma perega ära. See konventsioon ei piira aga kuidagi perekonnatööd. Kui vaadelda asumaade või asunikkude majapidamise statistikat, siis näeme, et meil on kunni seitsmeaastaseid palgapõllutöölisi. Asunikkude majapidamisi oli selle üleskirjutuse aegu meil umbes 21 tuhat ja selle 21-tuhande majapidamise peale tuleb üle 3 tuhande kunni seitsmeaastalisi töölisi. Nende hulgas ei ole palgalisi just palju, aastapalgalisi kõigest 46 inimest, see tähendab, et 46 aastapalgalist on kunni seitse aastat vanad. (V a h e l h ü e p õ l l u m e e s t e r ü h m a s t : N e e d o n k a r j a s e d.) Kuue- või seitsmeaastane ei ole ka veel kellegi karjane. Ma ei tea, mis need seitsmeaastased õieti teevad, kuid igatahes on see

tunnistuseks, et meie põllupidajad ja majapidajad väga intensiivselt töötavad, ega nad muidu viie-, kuue- ja seitsmeaastaseid lapsi tööle ei pane! Washingtoni konverents ei keela — kahjuks — seitsmeaastaseid lapsi põllutöös tööle panemast, sest see konventsioon ei käi sugugi põllutöölise kohta. Aga mainitud statistika näitab, et meie end pingutame ja kurname kuidas iganes võimalik, millest hoolimata meie põllumajandus ometi ei õitse.

Ühe argumendina tõi härra Masik seda ette; et meie laenuprotsent on kõrgem kui mujal ja et sellepärast tööpäeva lühendamine võimatu. Ei saa salata, et ta meil tõesti ebamääraselt kõrge on, kuid ega siis sellepärast kõike seda koormat ei saa tööliste kaela veeretada, et tehke kauem tööd, ärge nõudke kaheksatunnilist tööpäeva, sest meie laenuprotsent on kõrge... Teised argumendid, mujal on rohkem kapitaali, mujal on tööstus tehniliselt kaugemale edenenud, et meil seda tuleb esmakätt arvesse võtta, palju puudub. Kas on siis härra Masik' u arvates kõigekohasem abinõu selle vastu, et peame tööpäeva nii pikaks venitama, kui pikaks ta end üldse venitada laseb? Ma tean, et töölistes sagedasti ületundide poolt on; mõnikord on 24 tunni jooksul üle 25 ületunni üles kirjutatud. Sotsiaalseadused tulevad mõnikord mõne liigi tööliste soovide vastu teoks teha. (V a h e l h ü e p õ l l u m e e s t e r ü h m a s t : M u i d u g i , n a l j a v ö i t e T e i e r ä ä k i d a l) Kui teie selle „nalja“ kindlustuseks tunnustusi tahate, neid võin ma teile muretseda.

Kui me tööpoolest tahame, et tuleb rohkem tööd teha — ka mina olen sellel arvamisel, et tuleb rohkem tööd teha ja intensiivsemalt tööd teha, aga mina ei mõista seda nii, minu majandusteadlikud teadmised ei lase mind seadviisi mõelda, et rohkem töötegemine ainult töötegija tööliste arvele peab kuuluma, vaid mina näen produktiivsemat töötamisvõimalust selles, kui meie oma vabrikuid parandame, kui meie sinna sisse rohkem kapitaali mahutame, paremaid masinaid üles seame ja siis, kui meie tööd paremini juhtida oskame, paremat kalkulatsiooni teeme, ja veel kõik muu, mis selle kõrval tähtis on. Aga teie teate, austatud härrad, et see asi enam tööliste võimusesse ei kuulu, sest töölistel pole ju muud teha ja talitada, kui seda, et nad oma enese käekäiku parandada püüavad — ettevõtjate kiuste. Tööstuse juhtimine ei ole tööliste ülesanne.

Nõnda siis, mis puutub sellesse, et rohkem tööd teha, produktiivsemalt tööd teha ja tululikke töövoimalusi muretseda, selles ei saa töölistes, kahjuks, kaasa aidata, vaid nad jäävad ikka asjaks, objektiks ja mitte subjektiks. Subjekt olete teie, teie peate seda nõnda korraldama meie rahvamajanduse huvides ja ettevõtete ka-

suks, et meil võimalik oleks intensiivsemalt tööd teha. Aga selle kallal kaagutamine, et meie töölised ei oska, ei viitsi tööd teha, et nad laiselda tahavad, see ei vii meid selle sihi poole välja, et rohkem tööd teha ja produktiivsemalt tööd teha.

Juhataja A. Jürman: Kuna Riigikogu töö 2 tundi on kestnud, kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 6.55 min.

Pärast vaheaga jätkub koosolek kell 7.20 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Piiskar**.

Juhataja A. Jürman: Riigikogu koosolek kestab edasi.

K. Tamm (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Mina peatuksin kõigepealt konventsiooni sisu, tema ala ja ulatuse juures. Ja seda näeme meie kõigepealt § 1., kus on öeldud, et selle konventsiooni täitmisel loetakse tööstusettevõteteks: a) mäekaevandused, kivimurrud ja teised tööstused, kus mineraale maapinnast välja tuuakse; b) tööstused, kus saadusi valmistatakse, ümber töötatakse — siia kuuluksid siis ka näiteks väiksed tuuleveskid maal — muudetakse, puhastatakse, — kuhu kuuluks ka teataval viisil viljatuulutamine, — parandatakse, kaunistatakse, lõpetatakse, müügiks korda seatakse, katki lõhutakse või ära hävitatakse, või kus aineid ümber moodustatakse, ühes arvatud laevade ehitus ning elektri ja igasuguse muu liikuva jõu saavutamine, transformeerimine ja ülekandmine, c) hoonete, raudteede, uulitsaraudteede, sadamate, laevatehaste, sildade, kaanalite, jõeteede, tänavate, tunnelite, viaduktide, mustavee torutiste, kraavide, kaevude, telegraafi ja telefoni sisseseadete, elektritööstuste, gaasivabrikute, veevärkide või muude ehitustööde ehitamine, uuendamine, korrashoidmine, parandamine, ümberehitamine ja mahakiskumine, niisamuti ka alusmüüride ning igasuguste teiste eeltööde tegemine ülevalnimetatud ehituste ja hoonete jaoks, d) inimeste ja asjade vedu maanteedel, tänavatel, raudteedel, jne. Nii et kõigest sellest paistab välja, et see seadus suures ulatuses riivab põllumajanduslikke töid ja ettevõtteid ja need seega üsna laias ulatuses käivad käesoleva konventsiooni alla. § 1. lõpus on öeldud: demarkatsiooni joone ühelt poolt tööstuse ja teiselt poolt kaubanduse ja põllutöö vahel määrab kindlaks igas riigis kompetentne võim. Meil selleks võimuks loetakse töö-hoolekandeministerium.

Selle liini määramise kord võib aga ärevust ja pahameelt tekitada nii tööandjate kui ka töövõtjate hulgas. Üks minister võis seda demarkatsiooni-joont tööstuse laiendamise mõttes, teine minister aga tööstuse kitsendamise mõttes teha ja nende asjaosaliste huvide soovidele, kes selle läbi kannatavad, niisuguse võimu andmine ei vastaks.

Edasi räägib § 2: Kõigis, nii avalikkudes, kui ka eratööstusettevõtetes või nende kõrvalasutustes, ei või personaali töö kesta üle kaheksa tunni päevas või üle neljakümne kaheksa tunni nädalas. Siin on küll mõned erandid ette nähtud, aga nende erandite tegemine on kaunis keeruline.

Erandid on järgmised: „a) Selle konventsiooni otsused ei ole maksivad isikute kohta, kelle peale on pandud järelevalve või valitsemine või kes usaldust nõutaval kohal asuvad.“ Aga mõnikord on see lihttööline, kes usaldust nõutaval kohal asub ja nii riivab see minu arvates teataval viisil ka tööliste huvisid. § 2. p. b näeb ette erandid: „b) Kui seaduse, harjumuse või kokkuleppe põhjal tööandjate ja tööliste organisatsioonide vahel, või kus sarnaseid organisatsioonide ei ole, tööandja ja töölisteesitajate vahel, töö kestvus ühel või mitmel päeval nädalas alla 8 tunni on, võib kompetentse võimu loal või kokkuleppel ülalnimetatud organisatsioonidega või esitajatega töökestvuse kaheksatunnilist ülemmäära teistel nädalapäevadel kõrgendada.“ Aga siin tuleb jälle keeruline aparaat maksuma panna, sest tarvis on võimu luba või organisatsioonide kokkulepet, mille saavutamine väga raske. Edasi on punkt b öeldud: „Käesolevas paragrahvis ettenähtud kõrgendamine ei tohi olla üle ühe tunni päevas.“ Nii et mingil juhtumisel ei tohiks tööpäev üle 9 tunni pikk olla. Kui näiteks tööpäev mõnikord 7 tundi pikk oleks, teinekord selle eest jälle 9 tundi, peab see kokkuvõttes keskmiselt ikkagi 48 tundi välja andma. „Kui tööd tehakse vahetustega, võib töö kestvus pikendatud saada üle kaheksa tunni päevas või üle neljakümne kaheksa tunni nädalas tingimusega, et keskmine kolmenädalise või vähemalt perioodi peale kalkuleeritud tundide arv ei tõuseks üle kaheksa tunni päevas või neljakümne kaheksa tunni nädalas. Tähendab, sel juhtumisel on ka jälle pikem tööpäev lubatud, aga jälle ainult sel tingimusel, et see keskmiselt kalkuleerides 3 nädala peale rohkem välja ei teeks kui 8 tundi päevas või 3 nädala jooksul 144 tundi. Tähendab, ka see punkt ei võimalda ületunde.

§ 3. räägitakse, et § 2-ses ettenähtud töötundide arvu võib tõsta ainult juhtunud või ähvardava õnnetujuhtumise puhul või tähtsajaliste tööde puhul, masinate või sisseseade

juures, või ülesaatute juhtumiste (force majeure) puhul, kuid ainult niipalju kui see tarvilik ettevõtte normaalkäigu tõsise kõrvalekaldumise ärahoidmiseks.“ Viimane lause on vaieldav ja siin võivad arusaamatused tekkida tööandjate ja töösaajate vahel selle kohta, kas on karta kõrvalekaldumist, mis ettevõtte normaalkäiku takistab. Nii et see paragrahv ei anna mingisugust selgitust.

Edasi § 5. See pidi küll lubama ületundide tegemist, aga öieti ei luba ka tema seda vaid ta kalkuleerib tööaja kestust kolme nädalaga, on võimalik aga ka 4, 5 kunni 6 nädala peale kalkuleerida. Aga kogu töö perioodi peale kalkuleeritud ei tohi keskmiselt tööpäev jälle pikem olla kui 8 tundi päevas. Paragrahv käib järgmiselt: „Kui § 2. määrused tööaja kohta erilistel juhtumistel näivad mitteelluviidavad olevat, kuid ainult sel korral, võivad tööandjate ja tööliste vahelised kokkulepped kokku seada igapäevase töökestuse kava enam pikema vaheaja peale, kui valitsus, kellele need kokkulepped peavad esitatud olema, annab nendele sundusliku määruse jõu“. Kui valitsus nõus ei ole määrusele sunduslikku jõudu andma, siis ei ole võimalik midagi teha. Edasi räägib paragrahv: „Kavas kindlaksmääratud nädalate arvu peale kalkuleeritud keskmine tööaeg ei või milgil juhtumisel üle 48 tunni nädalas olla.“ Nii et on jällegi võimalik mõnel üksikul päeval rohkem kui 8 tundi töötada, aga keskmiselt võib nädalas ainult 48 tundi tööaega olla. Edasi näib olevat üks paragrahv, mis nagu lubaks ületundide tegemist, see on § 6: „Ametasutused võivad määrustega lubada üksikutele tööstustele või elukutsetele:

a) alalisi kõrvalekaldumisi ettevalmistavatele või täiendavatele töödele, mis tarviduse viisil peavad sündima väljaspool ettevõtte üldiste töödele määratud tööaega või teatud isikute kategooriatele, kelle töö oma iseloomu järele sünnib katkestustega;“ või jälle „b) ajutisi kõrvalekaldumisi tööde erakorralisel kokkukuhjamisel.“ Aga siin on kõva klausel juures, mis seda võib olla võimatuks teeb. Nimelt on öeldud: „Niisuguseid määrusi peab välja antama pärast tööandjate ja tööliste asjasthuvitatud organisatsioonide arvamise ärakuulamist, kus sarnased olemas on. Need määrused peavad iga juhtumise kohta ette kirjutama lubatud maksimaalse lisatundide arvu.“

Meil on näiteks kõigis kesk- ja väiketööstustes kevadel ja suvel palju tööd põllutööriistade, iseäranis põllutöömasinate parandamise alal. Kui nüüd tööandjad peaksid mööda ametasutusi käima luba küsima ja „arvamisi ära kuulama“, siis, võib olla, jääb põllutööriistade parandamine nii hiljaks, et öieti ei ole jooksval

hooajal enam midagi nendega peale hakata, kui nad ükskord parandatud saavad.

Siis paneb see konventsioon ka tööandja peale suure kohustuse, näiteks raamatupidamise alal ja nii edasi. Selle kohta räägib näiteks paragrahv 8. p. c: „Iga tööandja peab iga riigi seadustega või administratiivmäärustega ettekirjutatud korras sisse kandma registrisse kõik selle konventsiooni §§ 3. ja 6. põhjal tehtud ületunnid.“ § 8. loeb veel palju teisi kohustusi üles mis tööandja peale pannakse, mida ma ette kandma ei hakka. Pean tähendama, et selle konventsiooni pealkiri ei ole päris täpne. See konventsioon ei nõuagi kaheksatunnilist tööpäeva, vaid näeb ka pikema tööpäeva ette. Seda on kõigepealt ette nähtud ühe maa jaoks, kes palju soodsamates tingimustes kliima ja maapinna poolest asub kui Eesti, kes palju kauemat aega on saanud ülesehitavat tööd teha, kui seda meie riik on saanud teha. See on riik, kes väga agaralt suuri edusamme viimaste aastate jooksul on teinud — nimelt Jaapan. Kui Eesti kohta oleks konventsioonis erandid sisse võetud, nagu Jaapani kohta, siis tuleks vast kaalumisele võtta, kas mitte võimalik ei oleks konventsiooni kinnitada. Ehk meie küll asuv riik ja kõiksugustest raskustest viimasel ajal läbi käinud oleme, nagu ilmasõjast ja vabadussõjast, ja ehk meil öieti riiki tuli looma hakata, siis ei ole meie jaoks siin mingisuguseid soodustusi ette nähtud. Jaapani kohta on need järgmised ja mulle paistavad need soodustused väga praktilistena ja mõneski teises riigis oleksid nad väga kohased. § 9. räägib Jaapanist nimelt järgmist: Selle konventsiooni käsitamisel Jaapanis on maksvad järgmised muudatused ja tingimused:

a) „Tööstusettevõteteks“ loetakse eraldi:

§ 1-se punkt a ülesloetud ettevõtted;

§ 1-se punkt b-es ülesloetud ettevõtted, kui neis tegevad on vähemalt 10 isikut.

Meil ei tarvitse seal rohkem olla kui üks palgaline. Siin on niipalju erandeid ja väljavõtteid tehtud, et ma neid kõiki ei hakka nimetama, ainult mõnda puudutaksin: § 1-se punkt c ülesloetud ettevõtted niivõrd, kui võrd need ettevõtted kompetent võimu poolt kindlaksmääratud mõistele „vabrik“ vastavad; ja § 1-se punkt b ja c ülesloetud tööstusettevõtted, nendes tegutsevate isikute arvu peale vaatamata, kui nad kompetentse võimu poolt on hädadohtlikkudeks tervisele iseäranis kahjulikkudeks tunnistatud. Siis veel järgmine väljavõte:

b) tegeliku tööaja kestvus vähemalt 15-aastastele isikutele, kes töötavad avalikkudes või eratööstusettevõtetes või nende kõrvalasutustes, ei või tõusta üle viiekümne seitsme tunni nädalas. Siin ei ole juttugi 48 tunnist nädalas,

välja arvatud toore siidi tööstus, kus töö maksimaalne kestvus võib olla 60 tundi nädalas.

Tegeliku tööaja kestvus alla 15-aastastele lastele on määratud 48 tunni peale, niisama ka isikutele, kes tegutsevad kaevanduste sisemustes, nende vanuse peale vaatamata. On erandid ka Briti-India kohta. Siin on ka juba toonitatud, et India käesoleva konventsiooni on ratifitseerinud. Vaatame lähemalt mida India õieti ratifitseerinud on. Briti-India tööpäeva pikkust kitsendab konventsioon ainult mõnel alal ja sealgi lubatakse 60-tunnilist tööaegalat, või kui India võim seda tarvilikuks peab, ka pikemat. Paljud India tööalased konventsioon ülepea ei puuduta. Nii siis on arusaadav, miks India selle konventsiooni nii lihtsalt kinnitada võis. Pean Riigikogu tähelepanu selle peale juhtima, et õieti selle konventsiooni arutamiseks oleme hiljaks jäänud. Konventsiooni määruste paragrahv 19. ütleb, et iga liige, kes käesoleva konventsiooni ratifitseerib, on kohustatud selle konventsiooni määrusi kõigehiljemalt 1. juuliks 1921. a. maksma panema. Aga et sellega õieti pole rutatud kuskil, siis tähendab, et see üks neist konventsioonidest on, mis küll arvestust välja ei kannata.

Ma peaksin peatuma välisriikide, eriti tööstusriikide seisukohtade juures selle konventsiooni kohta. Selle kohta leiame muuseumis väga huvitavad andmed Vabariigi Valitsuse seletuskirjast, andmed, mis minu väidete kasuks räägivad. Sealt loeme: „Tuleb tähendada, et kaheksatunnilise tööpäeva kohta käiva konventsiooni ratifitseerimine sünnitab peaaegu kõigis riikides raskusi. Senni on konventsiooni ratifitseerinud kuus riiki, ja nimelt: Austria, Bulgaaria, Kreeka, India, Rumeenia, Tsheho-Slovaakia. Sealjuures on Kreekale, Indiale ja Rumeeniale konventsioonis endas ette nähtud laialdased soodustused, ning Austria ratifitseeris konventsiooni tingimusega, et konventsioon viiakse ellu alles pärast seda, kui sama konventsiooni on ratifitseerinud enamtahtsamad Euroopa tööstusmaad ja Austria naaberriigid.

Peale nende on konventsiooni esitanud seadusandlikele asutustele ratifitseerimiseks 9 riiki: Argentiina, Brasiilia, Hispaania, Hollandi, Itaalia, Leedu, Prantsusmaa, Saksamaa, Tshiili. Rahvusvahelise tööorganisatsiooni liikmete enamus hoidub senni ratifitseerimisest. Silmas pidades suurt tähtsust, mis sellele konventsioonile antakse, otsustas rahvusvaheline tööbüroo selgitada mitteratifitseerimise põhjusi, ja pööras selles asjas järelepärimisega kõikide riikide poole. Saadud vastuste alusel seati kokku eriaruanne. Riigid näitavad enam-vähem ühte ja neidsamu põhjusi, mis üldjoontes koonduvad järgmisele:

1) kardetakse konventsiooniga ennast siduda kümneks aastaks (konventsiooni sunduslik maksvuse aeg);

2) peetakse raskeks konventsiooni laiendamist kõikide selles ettenähtud tööstusettevõtete liikide peale, eriti väikeste käsitööstuste, transportettevõtete peale jne.;

3) konventsioon takistab tööpäeva pikendamist, kui see majandusliikkude kriiside puhul tarvilik;

4) konventsiooni nõuded on liig karmid ületunnitööde suhtes; ületunnitööde tegemist tuleks reguleerida kollektiivlepingutega;

5) konkurentsi kartus nende riikide poolt, kes konventsiooni pole ratifitseerinud, või pärast tarifitseerimist seda tarvilikus ulatuses ellu pole viinud.

Siinjuures tuleb tähendada, et ükski riik ei eita kaheksatunnilise tööpäeva põhimõtet ja et peaaegu igas riigis on kaheksatunniline tööpäev sellekohaste seadustega või määrustega juba läbi viidud.

Suur-Britannia valitsus, ette tuues üksikasjalikke põhjusi, teatas otsekohe, et tema ei pea võimalikuks konventsiooni ratifitseerida. Tuleb tähendada, Suur-Britannias ei reguleerita tööpäeva pikkust seadustega, vaid kollektiivlepingutega, kusjuures need lepingud, arvesse võttes mitmesuguste ettevõtete iseäraldusi nende eriliikide järele, suure vabaduse ületunnitööde tegemiseks annavad.“

Suur-Britannia valitsus, välja arvatud Macdonaldi valitsus, oli selle konventsiooni vastu. (J. Voiman, stp: Macdonaldi valitsus ei olnud vastu.) Seda ma just tähendasin — kõik valitsused Macdonaldi valitsuseni olid aga selle konventsiooni vastu.

„Teisest küljest võimaldavad raudteeseltside ja töölisteühisuste vahelised kokkulepped tööaja pikendamist üle 8 tunni päevas ja üle 48 tunni nädalas, samuti ka pühapäevaseid töid, mis jällegi pole kooskõlas konventsiooniga.

Sellepärast ning silmas pidades, et teistel riikidel samuti tulevad ette raskused selle konventsiooni ratifitseerimisel, pööras Suur-Britannia valitsus rahvusvahelise tööbüroo poole ettepanekuga, esitada rahvusvahelisele töökonverentsile selle konventsiooni läbivaatamise küsimus. Seda küsimust arutati mitu korda rahvusvahelise tööbüroo administratiiv-nõukogus, kus pärast pikki vaidlusi jõuti järeldusele, et rahvusvahelise töökonverentsi poolt kord juba vastuvõetud konventsiooni eelnõu muutmise lubatav ei ole“. Macdonaldi valitsus oli konventsiooni poolt, kuid küsitav on, kas Inglismaal niipea jälle sarnast valitsust olema saab. See oli välisriikide seisukoht selle konventsiooni kohta.

Meie majandus- või tööstusnõukogu arutas seda konventsiooni 1922. aastal 18. juulil. Pärast seda on konventsiooni arutanud veel meie majanduslikud ringkonnad.

Tööstusnõukogu asus oma koosolekul 1922. aasta 18. juulil seisukohale, et kaheksatunnilise tööpäeva konventsiooni eelnõu ei tule ratifitseerida, sest konventsioon kitsendab üleliiga ületundide tarvitamist ja tema maksmapanemise korral, kui teised riigid seda konventsiooni ei ratifitseeri, võiks see meie oludes meie tööstusele raske saatusliku hoobi anda.

Peale selle on selle konventsiooni kohta seisukoha võtnud ka viies üleriiklik tööstusettevõtete kongress, mis ära peeti Tallinnas, 1923. aastal 16. ja 17. märtsil. Seal võtsid sõna kõigi liigi tööstuse esitajad, näiteks kesk- ja väiketööstuse nimel tööstur härra Tõnisson Tallinnast ja Tartust härra Orav „Teguri“ vabriku direktor ja peale selle mitmed teised.

Sellel kongressil on järgmine resolutsioon vastu võetud: „a) Tööaja pikendamise küsimuse ettekannet ära kuulates otsustab kongress, praegust tööstuse rasket seisukorda arvesse võttes, kus meie tööliste tehniline aremine alles nõrk ning tööviljakus väike, peab tööaeg 9 tunni peale määratama, et pääseda raskest seisukorrast, kuhu meid 8-tunniline tööpäev viinud, ning võimaldada selle läbi töölistele suuremat teenistust, ühtlasi seadusandlikult lubades vabalt ületundisid teha.

b) Kongress leiab tarvilikuks, et seaduses kindlaksmääratud pühade arv vähendataks kuni Öhtu-Euroopa normideni“.

Kui see konventsioon töökaitse komisjonis arutamisel oli, siis kutsuti sinna oma arvamiste avaldamiseks tööandjate ja tööliste organisatsioonide esitajaid. Neid ilmus üsna palju ja nii palju kui mul meeles, oldi üldse konventsiooni vastu, nii tööandjate kui ka tööliste esitajate poolt. Kõigeägedamalt oli selle konventsiooni vastu ehitustööliste ametiühisuse esitaja. Nii selgub, poolehoidu see konventsioon õieti kuskil ega kellegi poolt ei leia.

Ma peatuksin veel selle konventsiooni kinnituseaduse teksti juures. Valitsuse poolt esitati seadus kolmeparagrahvilisel kujul. § 1. räägib konventsiooni kinnitamisest või ratifitseerimisest. § 2. ütleb järgmist: „See konventsioon viiakse ellu pärast ta vastuvõtmist ja elluviimist tähtsamate tööstusriikide — rahvusvahelise tööorganisatsiooni liikmete, ja nimelt: Belgia, Itaalia, Prantsusmaa, Saksamaa ja Suur-Britannia, ning Eesti naaberriikide Soome, Läti ja Leedu poolt.“

Mis puutub suurriikidesse, siis on õieti neist kõigest tööstusriigid ainult Saksamaa ja Suur-Britannia, kuna Itaaliat ja Prantsusmaad ei saa tööstusmaade hulka lugeda.

Siis väikestest riikidest on esimeses järjes ja esimest liiki tööstusmaa Belgia. Töökaitse komisjon on selle seaduse § 2. kohta ka variandi esitanud, et see paragrahv välja jätta, mille järeldusel oleks konventsioon ilma mingisuguste tingimusteta kinnitatud. Ma ei tahaks nüüd pikemalt selle juures peatuda, missugune peaks Riigikogu seisukoht selle kinnitamise seaduse kohta olema. Minu arvates tuleks arvesse võtta, et konventsiooni seisukoht ületundide asjus ka töölistele kahjulik, sest see ei luba temal ületunde teha, ei ole otstarbekohane. Ületunde käsitav osa on konventsioonis kõige puudulikum nagu ma juba tähendasin, ning riivaks kõige rohkem meie kesk- ja väiketööstusi, kes peaaegult parandustöödest elavad, ja kus vahest ei ole tööd, kuid kus ka vahest üleliiga tööd on, ütleme suviste tööhooaegade ajal, iseäranis põllutöömashinate parandamisel. Siis peame seda ka arvesse võtma, et konventsioon lubab õieti, kui ka ületunnid arvesse võtta, ainult kaheksatunnilist keskmist tööpäeva aastas. Siis oleks nimetada veel seda, mida ma juba toonitasin, et nii kaua kui meil tööpäevi palju vähem on kui välisriikides, ei või meie kaheksatunnilise tööpäeva konventsiooni ratifitseerida, sest vastasel korral jääme võistlusel täiesti alla, sest välisriikides tuleb aastatöötunde palju rohkem kui meil. Kui meie ka seda arvesse võtame, et meil vist seesama pruuk edasi kestma jääb, kus nime järele küll on kaheksatunniline tööpäev, kuid tegelikult on see lühem, mille üle ka läinud aastal ajakirjanduses pikem seletus oli, kus tööst maha arvati need ajad, mis töövabad on ja kus tööline võib hakata ennast töölt äraminekuks korda seadma. Tehti nimelt kindlaks, et meie tööpäev on praegu 7 tundi 40 minutit. Daanis on põllumajanduses sarnane kord, et tööajal ei tohi isegi suitsetada, nõnda et tööaeg saab täiesti ära kasutatud ja seal on mõeldav üle minna lühemate tööaegade peale, kuid Daani põllutöös ei ole tööaeg mitte lühem, vaid pikem kui meil. Viimaks tähendab konventsiooni kinnitamine tema maksmapanemist osaliselt ka põllutöös. Peale selle on väga võimalik, et meie vastav võim, see on töö-hoolekandeministerium, nimetab ehk omalt poolt veel mõndagi põllutööharuks, mida õieti selleks ei või lugeda, või mille kohta võivad lahk- arvamised olla. Konventsioon võtab oma alla ka meie maaparandus- ja ehitustööd. Aga maaparandus- ja ehitustöödel on meil eriline tähtsus. Kui meie nüüd arvesse võtame seda, et meil väga palju asundustalusid on ja neid ikka tuleb juurde teha, ja et need enamasti kõik ilma hooneteta on ja et seal kus lapimaad on, tuleb veel väga laialt maaparandustööd teha, näiteks Saaremaal, siis oleks kaheksatunniline tööpäev meile väga suureks takistuseks, eriti

siis, kui meie seda tähele paneme, et meil suvi, kus maaparandus- ja ehitustööde hooaeg on, väga lühikene on ja kui seal ainult 8 tundi võib töötada, ja kus isegi niisuguseid päevi on, kus sugugi töötada ei saa vihmaste ilmade tõttu, siis peaksid meil küll maaparandus- ja ehitustööd unistuseks jääma. Ei ole praktiline Jaapan, ehk temale küll väga asjalikud soodustused on lubatud, konventsiooni ratifitseerida tihkunud. Suur-Britannia valitsus, välja arvatud lahkunud sotsialistlik valitsus, asub konventsiooni kohta eitaval seisukohal ja on isegi nõudnud, et see revideerimisele võetaks. Ka sel kujul, nagu valitsus konventsiooni on esitanud, nimelt tingimisi ei või teda kinnitada, sest kui valitsuse eelnõu kinnitame siis viiakse ellu konventsioon kui viis kaugemat ja kolm meie naaberriiki selle on kinnitanud. Minu arvates ei võiks ka niisugusest kinnitamisest meie poolt juttu olla, sest nimetatud riigid teevad seda muidugi silmapilgul, kus see neile kõigesoodsam on ja väga võimalik, et see moment meile kõige ebasoodsam oleks, ja sellega oleksime meie teistest täiesti ära rippuvad, mis meie huvidele ei vasta. Mul oleks siin veel nii mõneski asjas härra Martnale vastu vaielda. Näiteks ei ole meil nende andmete järele, mis mul olemas on, mitte 130 tuhat põllumajanduslikku üksust, vaid meil oli, kui riik asutati — 50 tuhat, peale selle veel rentnikke 23 tuhat, kokku 73 tuhat. Siis on asunikke muidugi juurde tulnud, aga kahjuks ei ole neid veel mitte 57 tuhat juurde tulnud. Kui meil neid oleks nii palju, siis võiks juttu olla 130-tuhandest põllumajanduse ettevõttest. Kui meie arvame juurde ka popsija eluasemetekohad, siis ei ole neid ikkagi nõnda palju. Siin on mul ametlikust statistika keskbüroost andmed olemas, see on üks hoopis uus väljaanne, mille ma leidsin ees, kui suviselt puhkuselt tagasi tulin ja seal ei ole põllutöölise arv kalkuleeritud mitte 66 tuhande peale, nagu härra Martna nimetas, vaid 77 tuhande peale. Aga see on kõrvalise tähtsusega. Ma teen ettepaneku käesolev seaduseelnõu tagasi lükata.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Riigikogu pahemalt tiivalt on kinnitatud, et käesolev seadus ei puuduta põllutöölisi, vaid puudutab ainult vabrikutööd ja vabrikutöölisi. Kaudselt paistab see küll nii, kuid sisuliselt pole lugu nii. Käesolev seadus puudutab tööpäeva pikkust vabrikutöös ja tööstuses. Eesti vanasõna ütleb: „Kala otsib kus sügavam ja inimene kus parem.“ On siis tõesti loomulik, kui linnas vabrikutes kaheksatunniline tööpäev maksma pannakse, et siis maalt tööinimesed hakkavad linna kokku voolama, sest et seal lühem tööpäev

on, seda arvesse võtmata, kui palju tööd linnades jätkub neile, kes maalt linna valguvad. Kui linna tööolusid vaadata, siis selgub, et siin on töölisi küll. Siit peaksid töölised maale minema, kus tööd küll ja töölisi vähe. Tööolud on linnas halvad, kuid linnas tahtakse tööpäeva lühendada, kaheksa tunniga kindlaks määrata ja sellega oleks pahema tiiva härrade arvamise järele tööküsimus lahendatud ja asi korras. Kuid sisuliselt ei taha need härrad mitte kõneleda nende põhjuste üle ja kas neid põhjusi suudetakse ja saadakse kõrvaldada, mis tööpuudust linnas vähendaksid. Olud jäetakse täiesti kõrvale, tullaakse ja räägitakse üldlausetes, ja tõsine seisukord jäetakse tähele panemata. Linnas on tööpuudus, maal aga tööliste puudus. (O. Gustavson, stp: Selle pärast, et põllumees 50 marka päevas maksab.) Ei ole olemaski 50-margalist tööpäeva. Mina küsin Teie käest: missugune põllumees peaks praegu, 27. oktoobril, põllul kartulid üles võtmata? Aga ometi jäävad maal viljad koristamata ja kartulid võtmata tööliste puudusel ja sealjuures räägitakse, et meil olla tööpuudus, kuna maal hädaoht ähvardab, et vili koristamata jääb. Mina usun, et härrad Riigikogu liikmed mäletavad aegu, kus tööpäev maal oli palju pikem kui praegu. Ma ei poolda seda, et meie peaksime selle pika tööpäeva juurde tagasi minema, aga ma toon ühe näite, et sel ajal ei mäleta mina seda, et oleks nii kaua viljakuhjad põllu peal olnud kui praegu. Aga linnaolude sunnil on ka maamehed sunnitud tööpäeva lühendamata ja selle järeldus on see, et tööd ei suudeta maal mitte lühikese tööpäevaga ära teha. (Aruandja J. Voiman: Paluge, et vanajumal vähem vilja annaks!) Vanajumala jätame praegu hoopis rahule, see valitseb palju paremini kui Teie seda arvate. Minu arvamise järele ei suudeta kaheksatunnilise tööpäevaga riiki toita. On praegu tähtis küsimus päevakorral, kas suudavad inimesed 8 tunniga niipalju tööd teha, et end toita. On tähtis toitmisküsimus, et inimene peab niipalju loovat tööd tegema, et ta ennast toita suudab. Ei või sadasid miljoneid ebaproduktiivse töö peale panna, mägesid ja meresid täis vedada ja kunstlikku tööd teha, millest kasu väga vähe, aga kui kaheksatunniline tööpäev maksma pannakse, siis arvan mina, härrad Riigikogu liikmed, et siis süvendame tööpuudust veel rohkem, tuleb veel rohkem meresid ja mägesid kaevata, et inimestele kunstlikku tööd valmistada. Kuid sellega meie ometi kuigi kaugele ei jõua. Selle kõrval jääb maa tööjõust lagedaks, inimesed valguvad linna ja vili jääb koristamata, riik jääb

nälga. Olge head, härrad, lahendage see küsimus ära ja siis räägime edasi. Lugupeetud Riigikogu liige Jõeäär tõi võrdluse vikatiga ette ja tahtis näidata, et vikat peab väga terav olema, kui tööd teha. Sedasama ütlen ka mina, jah, vikat peab terav olema, et tööd teha, aga terava vikatiga sooheina niites 8 tunniga mees oma palka tasa ei teeni. Kui võrrelda töötegemist maal või linnas käsitööga ja masinatööga, siis on täiesti selge, et haritud maal masinatega võimalik on tööd palju rutem ära teha, kui käsitsi, ja et üks mees töötab kahe hobusega masina peal niisama kui 6—7 inimest käsitsi. Aga kui meie nüüd selle juures tahame, et sooheina käsitsi niites 8 tunniga välja tuleme, see peaks rumalamale kui lapsele selge olema, et see võimalik ei ole. (B. Eilman, stp: Härra Tonkman, see, mis Teie räägite, on demagogia.) Mina ei taha demagoogiat teha, vaid kõnelen tõsioludest. Teie tahate ju seda kaheksatunnilist tööpäeva ka sooheina niitmise juures maksuma panna. Varemalt niideti sooheina 14—15 tundi päevas, aga nüüd ei niida üle 10 tunni keegi. 4 tundi on maha võetud, aga soohein kasvab, just selle 4 tunniga on soohein kasvama jäänud. Kui teie panete üldiselt kaheksatunnilise tööpäeva maksuma, siis tulevad töölised linna, hein jääb tegemata, linnas peame meie töötatöölisi riigi abirahadega ülal pidama. (Vahelhüüe aruandja J. Voiman'i poolt.) Härra Voiman, ma ju seletasin, et inimene otsib kohta, kus parem on, kala, kus sügavam. Inimene tuleb maalt linna, kus tema kergematel tingimustel paremat palka saab. (Vahelhüüded pahemalt poolt. L. Johanson, stp: Meie tunneme Teie loovat tööd.) Sellejuures jäetakse meil täiesti arvesse võtmata, kuidas meie kapitaali lood on, kas on meil küllalt kapitaal käes, millega võime põllutööd ja tööstust korraldada. Ei võeta arvesse, et meil suur kapitaali puudus on. Aga mina küsiks, kust tuleb see siis, et mitmesugused saatkonnad käivad Riigivanema juures ja töö-hoolekandeministeriumis kaebamas, et meil vabrikutes ei makseta tööpalkasid välja? See tuleb sellest, et meie vabrikud ei ole suutnud oma tööd niivõrd produktiivselt korraldada, et suudetakse sedagi palka töölistele välja maksta. Kui tööpäeva veel lühendatakse, siis sulutakse kõik vabrikud, aga kuhu teie need töötatöölised lõppude-lõpuks tahate panna? Seda Teie ei küsi. Teie tahate ainult vabrikusse palga järgi tulla, mitte tööd teha. (Vahelhüüepahemalt poolt.)

Juhataja **A. Jürman**: Palun mitte kohapealt kõnelejat segada.

K. Tonkman (põl): Siin tuuakse väga palju näiteid, iseäranis härra Martna poolt, maadest, kus kaheksatunniline tööpäev olla läbi löönud. Ma ei vaidle selle vastu, härra Martna, et seal kõik ilusad asjad olemas on, aga ma küsiks härra Martna'lt, miks Teie ei räägi Daanist, miks Teie näiteid ei too Daanist? Daani olud jätab härra Martna nimetamata. Miks ta toob näiteid tööstus- ja kaubandusliikudest maadest? Iseäranis Shveitsist armastab härra Martna rääkida, aga mitte ei räägi Daanist, kui põllumajanduslikust riigist, mis meie riigi oludega enam-vähem kooskõlas oleksid. (L. Johanson, stp: Terve Teie jutt on ühekülgne.) Seda võib ju härra Johanson arvata, aga Teie jutt kaalub minu juures väga vähe. (L. Johanson, stp: Niisama, nagu see õlevihk, mis Teile pähe kukkus.) Meie olusid ei ole võrreldud väljamaa oludega, kuidas meie turu, kapitaal, kuidas töösus, kuidas meie teedevõrk jne. arenenud on. Palju teisi asju ja tuhat küsimust on, mis meie maa väljamaast täiesti eraldab. (L. Johanson, stp: Väljamaal ei ole niisuguseid tegelasi nagu meil.) Räägitakse, Inglismaal on suured mäetööstused, seal olla kaheksatunniline tööpäev. Meie juures ei ole ühtegi mäetööstust. Põlevikivtööstus on, kuid sinna inimesed ei lähe. (M. Martna, stp: Tonkman'ide poolest oleme meie ka päris maha jäänud.) Nii et sellest seisukohast välja minnes ei saa meie võrrelda meie olukorda väljamaa omaga, ega öelda, vaadake, väljamaal on kõik nii ja meil tuleb selle järele käia. See ei ole aga mitte nii kerge, vaid meil tuleb oludega rehkendada ja olude kohaselt tuleb asju korraldama hakata. Meie ei või tormi joosta kõigeparemate asjade järele. Ühes asjas võetakse meie juures väljamaa olud arvesse, nimelt selles osas, et väljamaal on tööpäev nii ja nii lühikene, aga teist asja, kuidas kapitaal ja töö korraldatud, selles asjas ei öelda sõnagi, vaid öeldakse, võtke kaheksatunniline tööpäev vastu, siis on kõik väga korras. (L. Johanson, stp: Väljamaale ei ole niisuguseid Harju panga tegelasi, nagu meil.)

Siis tahaksin ma puudutada veel ühte asjaolu. Proua rkl. Ostra-Oinas'e kõne stenogrammi järele vaadates selgus, et seal on asju kõneldud, mis pea peale ümber pöördud. Rkl. proua Ostra-Oinas on kõnelenud, et olevat täiesti normaalne, et maalttunud töölistest 3% töölisi linnas tööta on. Minu arusaamise järele ei ole see mitte normaalne kui linnas tööpuudud valitseb, ja maalt on 3% töölisi linna juurde tulnud, kes praegu tööta

on. Kuidas see proua Oinas'e arvates normaalne on, jääb muidugi tema enese saladuseks, aga minu arusaamise järgi on see ebanormaalne. Maalt, kus töölisterpuudus nii suur on, valgub töölisi linna ja nendest on linnas 3% töötat, aga sellega ei ole veel sugugi ära öeldud, kui palju on maalt üldse linna tulnud, kes linnas on teiste töölise käest töö ära võtnud. Töölise linnatuleku protsent on igatahes palju suurem. Statistilised andmed näitavad, et käesoleval aastal ligi 10.000 inimest Tallinna juurde valgunud, kas need kõik töölised olid või muu elukutsega inimesed, seda andmed ei räägi. Üks on aga selge, et linna on rohkem juurde tulnud, kui välja läinud. See ei ole sugugi loomulik praeguse töökriisi ajal, kus korteriolud nii halvad.

Edasi tähendas proua Oinas, et masina järelt kartulinoppimine olla üks väga ränk töö. Aga mina küsiks proua Oinas'elt, kes peab need kartulid ära korjama ja linna kätte tooma, et linnanaised need ära sööksid. Kust need inimesed peavad tulema? (M. Martna, stp: K ü l l o n t a r k j u t u a j a m i n e !) Mina tõin näite, et Jäneda mõisas kohalikud naised 250 marka ja üks on isegi 320 marka päevas teeninud tükitööga, kartuli tündrist 30 marka noppimise eest saades, mis olid masinaga lahti aetud. Sellejuures teenisid linnanaised 60 marka päevas. (J. Hünerson, põl: N a d o n s i i n l a i s k l e m a õ p p i n u d.) Proua Oinas ütleb, et see töö on ränk, et peab noppima küürakil maast kartulid üles mis masin on lahti pildunud ja seda igauks ei oska, ei olla harjumusi, seda kõike olla tarvis õppida ja riigivalitsus pidada isegi neid õpetama, see tähendab kartulid võtma. Nii kaugelt ei või ometi minna. (J. Hünerson, põl: E i t e a, k a s r a h a m õ i s t a k s i d ü l e s v õ t t a, k u i s e e o l e k s m a a s.) Mina arvan, et siin ei ole mitte tööpuudus, vaid siin on muud puudused ja nimelt, et antakse ohtral käel kunstlikkude tööde peale raha ja hoitakse inimesed kunstlikult linnas ja maale loova töö juurde ei saadeta töölisi.

Edasi selgub proua Oinas'e stenogrammist, et katusetöömehed, kellest mina rääkis, olla oskamatud olnud. See ei ole õige, et töölised ei osanud tööd teha, vaid olid täiesti head katusetöö tundjad. Kui nende töö kõrval keegi seis, siis tegid hästi katust ja töö edenes, kui ära läksid — siis jäeti ka töötegemine seisma. Juhtus palav päev olema, siis oli vilus parem tööta seista ja nemad löid nelja mehega 3½ ruutsülda pappkatust peale. Lugu seisab selles, et ei tahetud tööd teha, kuid oskasid tööd teha. (L. Johanson, stp: T ä h e n d a b, e t T e i e t a l u s ü l d s e t ö ö d e i t e h t a.) Mina ei rää-

kinud praegu oma talust, vaid sellest, et töötatöölised, keda Jäneda mõisa tööle viisin, tööd ei viitsinud teha. Töötatöölised on ise need, kes tööd ei viitsi teha ja õnestavad sellega pinna oma jalge alt ära ja sellele aitab kaasa Riigikogu pahem tiib. (L. Johanson, stp: S e e o n s e e p a r e m t i i b, k e s r i i g i v a r a n d u s e d n a h k a p a n e b.)

Juhataja A. Jürman: (Helista b.) Palun sarnaseid ütelsi mitte tarvitada.

K. Tonkman (põl): Edasi räägib proua Oinas, töölised ei või lubada, et nende kulul tööstust püsti hoitakse. Mina küsiks, kes peab siis tööstust püsti hoidma, kas peab väljaspoolt keegi tulema ja seda tegema? Mina arvan, et tööline peab ise tööstust üleval pidama. Iga tööline oma koha peal hoiab tööstust üleval ja vastupidi, tööstus — töölisi. Kas ainult kõrge palk ja lühike tööpäev hoiab tööstust üleval? On need ainukesed asjad, mille peal tööstus seisab? Ei, kõrge palk ja lühike tööpäev ei pea tööstust üleval, vaid töö ise. (O. Gustavson, stp: T o n k m a n ' i l e n d a l k a v i s t m a i k s u u s !) Loov töö on, mis rahvad üleval on pidanud ja ka Eesti rahvast üleval peab. Aga niisuguste hüüdsõnadega, nagu härra Gustavson ja teised armastavad tarvitada, ei tehta midagi valmis.

Minul on arvamine ja arusaamine, et meil armastatakse väljamaalt seadusi kopeerida. Võetakse, räägitakse, tehakse midagi kokku ja öeldakse, see olevat Eesti oludele väga küps, nii nagu seda käesolev seadus on, aga nende seaduste juures ei küsita, kas meie olud seda välja kannatavad, kas see meie oludele kohane on. Härra Martna ütles selle seaduse kohta, et kõigetargemad mehed on selle seaduse välja töötanud ja — (näidates paremale poole) teie julgete selle vastu rääkida. Mina usun seda, et see nii on, kuid mina küsin sellejuures, kas selle seaduse valmistamisel on Eesti olud arvesse võetud. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei räägi enesest. Kui Teie, härra Martna, seal olite, siis ei võtnud Teie Eesti olusid arvesse, vaid läksite suurriikidega kaasa, rääkisite nende järele ja tahtsite neile „jah“ ja „aamen“ öelda. Teie nägite väljamaal väga palju häid ja ilusaid asju, kenu töölise korterid jne., ning arvasite, et ma lähen Eesti ja loon kõik paljaste sõnadega, ilma et tööd teha tarvis oleks. (M. Martna, stp: E i, k u l l a h ä r r a T o n k m a n, ü l e s e l l e s u u r e l o m b i m a p o l e j õ u d n u d.) Kõige selle juures ei ole aga arvesse võetud meie tööstus-kaubanduse ja põllumajanduslikke olusid. Kui need oleksid arvesse võetud, siis ei oleks mitte

tuldud siin Riigikogus ütleva, et meil on kaheksatunniline tööpäev täiesti vastuvõetav. Kui Riigikogu selle seaduse vastu võtab, siis minu arusaamise järele ei arvestata meie oludega, vaid on märgist kõrvale lastud. Kas on selle juures arvesse võetud, mida Eesti rahvasuu ütleb, et kehv põld ja kadakane karjamaa, see on meie vanemate muremaa. Kas on seda arvesse võetud? Seda ei ole mitte arvesse võetud, sellest on mööda mindud ja on öeldud, vaadake, kõik on korras ning seda kõike lööksõnade arvel. (O. G u s t a v s o n, stp: Viimakstuleb niivälja, et see on karahvajutt, mida Teie räägite.) Meie elame põllumajanduse riigis. Ei ole veel ükski suutnud tõendada siit kõnetoolilt, et meie tööstusriigis elame. Põllutöö on meie pea sissetulekuallikas ja põllutööst elavad suurem hulk meie riigikodanikke. Meie riigis, tähendab Eesti põllumajanduse riigis, ei ole kaheksatunniline tööpäev vastuvõetav. Meie olud ei luba seda mitte. Meil tulevad kõigepealt põllumajanduslikud olud arvesse võtta ja sellelt seisukohalt alles tööstuse ja kaubanduse peale välja minna. Meie tööstus ja kaubandus võib ainult niikaua püsida, kunni põllumajandus teda kanda suudab. Kui aga põllumajandus enam kanda ei suuda, siis langeb kõik kokku. (V a h e l h ü ü e O. G u s t a v s o n'i, stp poolt.) Teie olete kõik oma kapitaali kätte saanud. (L. J o h a n s o n, stp: Selle raha said potipõllumehed.)

Juhataja A. Jürman: Rkl. Johanson, ma teen Teile märkuse ebakohase ütelse eest.

K. Tonkman (põl): Vabrikutöö on meil Eestis kõrvaltööharu ja vabrikutöö seisukohalt ei saa meie oma tööpäeva sisse seada, vaid meil tuleb selle juures põllumajanduslikke olusid arvesse võtta ja Eestis kui põllumajanduslikus riigis ei tohi vabriku tööpäev mitte mõõduandev olla, vaid siin peavad just põllumajanduslikud olud arvesse võetud saama.

Juhataja A. Jürman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Voiman: Nende väidete peale, mis kõnelejate poolt ette toodud, on mul järgmist öelda. Siin tähendati, et need riigid, kes käesoleva konventsiooni ratifitseerinud, on selle juures eritingimused saanud ja sellepärast ka selle konventsiooni ratifitseerinud. Eritingimusi ei ole rohkem saanud kui Jaapan ja India, kuna Kreekale ja Rumeeniale, kellest siin konventsioonis ka

räägitakse, on ainult pikendus antud konventsiooni maksmapanemiseks ühe aasta peale. Muidu eritingimusi neile antud ei ole.

Mis puutub härra Liigand'i küsimusesse, et kas Inglismaa kavatseb käesolevat lepingut retifitseerida järgmiste reservatsioonidega: kaheksatunniline tööpäev ei ole maksev: 1) transportasjanduses (raudteedel, laevanduses), 2) põllutöös ja 3) neis tööstusharudes, kus pikemat tööaega nõuab vastava tööstusharu eriline iseloom. Selle küsimise peale pean tähendama, et mul sarnaseid teateid ei ole ja kuulates järele töö-hoolekandeministrilt ja ministriumini ametnikkudelt, ei olla ka neil andmeid olemas, et Inglismaa niisuguste tingimustega käesoleva konventsiooni kinnitab. Mina arvan, et sarnased kuuldused ei vasta tõele ja seda just selle põhjal, et käesoleva konventsiooni alla ei kuulu põllutöölised. Neid mõtteid, võib olla, on üksikute ringkondade poolt avaldatud transportasjanduse tööliste kohta ja tööliste kohta neis tööharudes, kus pikemat tööaega nõuab vastava tööharu eriline iseloom, kuna aga põllutööliste kohta ei võiks sarnaseid tingimusi üles seada, sest et käesolev konventsioon neist üldse ei kõnele.

Siin räägiti veel sellest, et konventsioon piirab ületunnitööd. Härra Riigikogu liige Tamm kandis käesolevas konventsioonis ette terve rea kõrvalekaldumisi tööpäeva pikkuse suhtes, mis käesolevas konventsioonis mitmesuguste tööstusharude kohta ette nähtud. Mis üldse puutub ületunnitöösse, siis härra Tonkman rääkis siin, et kui kaheksatunniline tööpäev maksuma pannakse, siis rohkem raha tuleb hädaabitööde peale välja anda. Ma pean selle peale tähendama, et mida rohkem tehakse ületunnitööd seda suuremaks kasvab meie praegu juba suur töötatöölise arv. Need ületunnitööd, mis ühed ära teevad, võtavad teistelt töölistelt töötamise võimaluse. Ja ületunnitööde tagajärjel mitte ei kahane, nagu härra Tonkman tähendas, vaid kasvab töötatöölise arv. Kui inimene 8 tundi tööd on teinud, siis on tema organism selle tõttu niivõrd ära väsinud, et enam ei suuda töötada nii intensiivselt, kui alguses.

Härra Tamm kõneles siin sellest, et töökaitse komisjonis olid töölisteesitajad selle konventsiooni vastu. Töölisteesitajad ei olnud selle konventsiooni vastu, vaid selle seaduseelnõu vastu, millega konventsioon maksuma pannakse; õieti Vabariigi Valitsuse poolt esitatud konventsiooni maksmapanemise seaduseelnõu vastu. Vabariigi Valitsuse poolt esitatud maksmapanemise seaduses on ette nähtud, et konventsioon pannakse maksuma tingimisi, ja sellele vaidlesid tööliste esitajad vastu.

(Juhataja kohale asub abiesimees **T. Kalbus.**)

Härra Tonkman ja ka mitmed teised tähen-
dasid selle peale, et kaheksatunnilise tööpäeva
maksmapanemine mõjub kaudsel teel põllu-
tööstuse peale. Nimelt rõhutati, et maaparanduse
tööd kuuluvad otsekohe põllutöö hulka
ja sellepärast puudutab käesolev konventsioon
ka põllutööstust. Minu teada, nii palju kui
mina olen kuulnud, ei anna taluperemehed
kraavikaevamise töid ja muid maaparanduse
töid mitte päevatöölistele, vaid need antakse
tükitöölistele. Selle tõttu ei puuduta kaheksa-
tunnilise tööpäeva maksmapanemine sugugi
taluperemehe huvisid, sest temal on ükskõik
kas tööline töötab 8 või vähem tundi päevas.

Juhataja T. Kalbus: Aruandja
poolt on ettepanek tehtud seaduseelnõu I luge-
misel vastu võtta. (Hääletatakse.)
Ettepaneku poolt on 35, vastu — 28 häält,
seega on seaduseelnõu I luge-
misel vastu võetud.

10. Usuühingu- Üldkommisjoni
te ja nende lii- aruandja M. Juh-
tude seadus — kam kannab ette
III lugemisel. ja nähtava enamuse
ga võetakse vas-
tu seaduseelnõu pealkiri.

Usuühingute ja nende liitude seadus.

Aruandja **M. Juhkam** (loeb):

I Üldmäärused.

§ 1. Eesti vabariigi kodanikkudel on
õigus koonduda usuühingutesse ja liitudesse.
Riik omalt poolt ei toeta ega anna ees-
õigust ühelegi usuühingule või liidule.

(Kosolekut hakkab juhatama abiesimees
A. Jürman.)

Juhataja A. Jürman: Asun § 1.
hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava
enamusega on § 1 vastu
võetud.

Aruandja **M. Juhkam** kannab
ette ja eraldi hääletamisel võetakse
vastu nähtava enamusega §§ 2—16.

§ 2. Usuühing on ühe ja sama usutun-
nistuse pooldajate ühendus, mille otstarb oma
liikmete usuliste, kõlblikkude, heategeliste, hari-
duslikkude ja kasvatuslikkude tarviduste täit-
mine.

Liidu all mõistetakse kahe või enama ühe
ja sama usutunnistuse pooldajate ühingu koon-
dust.

§ 3. Usuühingusse kuuluvuse ja temast
väljaastumise üle otsustab igaüks ise. Laste
kohta kuni 16 eluaastani otsustavad selle üle
vanemad, eestkostjad või hooldajad.

§ 4. Hääleõigus ning aktiivne ja passiivne
valimisõigus usuühingu ja liidus on kodan-
likult täisealistel ühingu liikmetel.

§ 5. Oma ülevalpidamiseks on ühingutel
õigus põhikirjas ettenähtud korras määrata
maksusid usuliste talituste eest ja vastu võtta
liikmemaksu ning annetusi.

§ 6. Õigus omandada, pantida ja võõran-
dada kinnis- ja vallasvara, asutada kapitaale,
sõlmida lepinguid ja enda peale võtta kohus-
tusi ning nõuda ja kosta kohtus on ainult
peatükk teises ettenähtud korras registreeritud
ühingutel ja liitudel.

§ 7. Usuühingutel ja liitudel on õigus
pidada selleks nende poolt määratud kohtadel
avalikke usulisi ja palve koosolekuid ning toi-
metada usulisi talitusi, silmas pidades koosole-
kute seaduse määrusi.

§ 8. Kõigil usuühingutel ja liitudel peab
olema põhikirj.

§ 9. Usuühingute ja liitude juhatusliik-
med ning vaimulikud peavad olema Eesti
Vabariigi kodanikud.

Erandeid sellest võib teha siseministri ette-
panekul Vabariigi Valitsus.

§ 10. Usuühingute ja liitude juhatus peab
asuma Eesti vabariigi piirides.

Ühingud ja liidud, kes tunnustavad väljas-
pool vabariigi piiri asuvat vastava usutunnis-
tuse kõrgemat valitsevat võimu, tegutsevad
ainult Vabariigi Valitsuse looga.

§ 11. Usuühingud ja liidud, kes käesoleva
seaduse peatükk teises ettenähtud korras ei
registreeru, on kohustatud esitama kahe nädala
jooksul usuühingu või liidu asutamise päe-
vast arvates põhikirja kui ka juhatuse liikmete
nimekirjad siseministeeriumile, mille üle an-
takse maksuta kviitung.

Esitatud põhikirjas peab tähendatud olema:
1) usuühingu või liidu nimetus ja eesmärk;
2) õpetuse alus ja sunduslikkude usuliste tali-
tuste kirjeldus; 3) juhatuse koosseis, asukoht
ning volituste tähtaeg; 4) sissetulekute allikad
ja 5) liikmete vastuvõtmise ja väljaastumise
ning väljaheitmise kord ja tingimused.

§ 12. Siseministril on õigus sulguda usu-
ühinguid ja liite, kui nende tegevus omab
avaliku korra või kõlbluse vastase iseloomu.

II Registreerimiskord.

§ 13. Usuühingud ja liidud registreerib
siseministeerium. Registreerimispalvete ja
põhikirjade esitajateks on ühingute asutamisel
nende õigus- ja teguvõimsad asutajad, arvu

poolest mitte alla kolme, ning liitude asutamisel ühingute volitatud esitajad.

§ 14. Registreerimispalvel peavad olema tõestatud seaduslikus korras esitajate allkirjad. Palvekirja juurde lisatakse kaks eksemplaari registreerimispalvete esitajate poolt allakirjutatud usuühingu või liidu põhikirja.

Liidu registreerimispalvele tuleb peale selle juurde lisada usuühingute ja liitude nimekiri, kes liikmetena registreeritavasse liitu kuuluvad, ühes nende esitajate allkirjadega.

Uue ühingu liitu astumise puhul esitab registreerimispalve liidu juhatus, juurde lisades ühingu põhikirja ühes ühingu esitajate allkirjadega.

§ 15. Igas põhikirjas peab olema tähendatud: 1) usuühingu või liidu nimetus ja eesmärk; 2) ühingu või liidu õpetuse alus ja sunduslikkude usuliste talituste kirjeldus; 3) juhatuse koosseis, võimupiirid, asukoht, liikmete valimiskord ja volituste tähtaeg; 4) revisjonikomisjoni koosseis, liikmete valimiskord ja volituste tähtaeg; 5) kui usuühingul või liidul veel teisi orgaane, või kui kavatsatud neid ellu kutsuda, siis — nende nimetus ühes tähendamiseiga, missugused asjad nende kompetentsi kuuluvad, samuti tähendatud orgaanide liikmete valimiskord ja volituste tähtaeg; 6) peakoosoleku kokkukutsumise ja otsuste tegemise kord, samuti ka tingimused, millal peakoosolek otsusvõimne; 7) liikmete vastuvõtmise ja väljaastumise ning väljaheitmise kord ja tingimused; 8) sissetulekute allikad; 9) likvideerimiskord.

Peale eelnimetatud andmete võivad põhikirjas tähendatud olla ka mitmesugused muud korraldused.

§ 16. Ühe kuu jooksul peale registreerimispalve kättesaamist peab siseministeerium kandma usuühingu või liidu registrisse või registreerimispalve tagasilükkamise korral sellest teatama palve esitajatele.

A r u a n d j a M. J u h k a m (loeb):

§ 17. Usuühingu või liidu registreerimisest kuulutatakse „Riigi Teatajas“, ühtlasi saadetakse palve esitajatele tagasi üks põhikirja eksemplaar märkusega registreerimise kohta.

V. L i n n a m ä g i (krst): Kordan oma II lugemisel tehtud ettepanekut, nimelt võtta § 17. juurde uus lõige järgmise sisuga: „Registreerimise väljakuulutamiseiga „Riigi Teatajas“ omavad usutunnistuslikud ühingud või nende liidud avalikõigusliku iseloomu.“ (V a h e l h ü ü d e d.) Just seda ütlesin mina ka läinud korral, et see iseloom neil on ja see ka neile jääks. Selle paranduse sisu just ongi, et jätta neile alles see iseloom, mis neil

siinemaani olnud, ja nagu häärad juristid Riigikogu liikmed oma arvamisi avaldanud, ei ole selleks ka mingisuguseid takistusi seaduslikus mõttes.

V. H a s s e l b l a t t (sks): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mulle näib, et rkl. härra Linnamägi poolt tehtud ettepanek igatahes on põhjendatud ja et kui meie selle ettepaneku vastu võtame, siis kõrvaldame meie sellega igatahes vastolu, mis käesoleval seadusel olemas on. Nimelt, meie konserveerime ja avaldame kiriku varanduse avalikõiguslikuks varanduseks; järelikult ei või meie avalikõiguslikku varandust anda eraseltside kätte. Emb-kumb, meie kas teeme sellest avalikõiguslikust varandusest eravaranduse ja anname selle eraseltsi kätte, või meie jätame maksma kirikliku varanduse kohta avalikõigusliku iseloomu. Sellega ei ole veel mitte öeldud, et riigi ja kiriku vaheline vaherkord oleks rajatud õiguste ja kohustuste peale, mis kirikul riigi suhtes olemas on, küll aga oleks konsekventselt läbi viidud see põhimõte, et meie tahame kiriku mõttes maksma panna teised nõuded, kui teiste seltside suhtes maksmas on. Sellepärast oleme meie ka eriseaduse selle kohta välja töötanud ja arutame seda siin ja konserveerime selle III osas, et kiriku avalikõiguslik iseloom ka püsima jääb. Mina arvan, et selle parandusettepaneku vastuvõtmine ei paneks mitte riigi peale õigusi ega kohuseid, küll aga jätab ta neile kiriklikkudele asutustele selle avalikõigusliku iseloomu, mis neil minu arvates tarvilik on, et neile usaldatud avalikõigusliku varanduse üle valitseda.

Ma tahaksin veel selle peale tähelepanu pöörata, et meie ülepea väga palju rääkinud oleme sellest, et tahame just alal hoida seda, et kirik ei lahkuks täiesti riigist, et meie ei taha kiriku sisemisesse ellu tungida, aga tahame teatavas mõttes konserveerida kiriku praegust iseloomu. Kui § 18-as edaspidi öeldakse, et registreeritakse ainult need põhikirjad, mis maksvatele seadustele vastavad, siis arvan mina, et käesoleva seaduse III osas nimelt nõutakse selle põhimõttega, et sellega meie kirik jääks alles tema praeguses kujus: ei saa seda olla, et kaks evangeeliumi lutheriusu kirikut jääksid üksteise kõrvale, vaid peavad nad siis juba ühte liitu kuuluma. Sellepärast ei ole ka liidul õigust üksikuid ühinguid liidust välja heita ja ei ole ka üksikutel ühingutel õigust oma liikmeid välja heita. Sellepärast arvan mina, et meie igatahes peame neile selle avalikõigusliku iseloomu alles jätma.

O. G u s t a v s o n (stp): Ma tahtsin käesoleval puhul ainult konstateerida järgmist

tõsiasja. Härra Hasselblatt ei salga ka vist et see küsimus, mis rkl. härra Linnamägi ettepanekul otsustamisele kerkinud, niivõrd tähtis on, et seda pleenumis ilma pikema jututa nii või teisiti ära otsustada ei saa. Härra Hasselblatt ei olnud ainult üldkommisjoni, vaid ka vastava alamkommisjoni liige. Mina ei mäleta, et härra Hasselblatt alamkommisjonis oleks poole sõnagagi puudutanud ja rõhutanud seda, nagu oleks seaduses ta praegusel kujul mingisugune vastolu, ja kui härra Hasselblatt seda aga täna leiab, ja päris veendunud on selles, siis tundub mulle vähemalt, et härra Hasselblatt oma avaldustega on hiljaks jäänud; nende avaldamise koht oleks olnud alamkommisjonis, kus seda küsimust põhjalikumalt oleks võinud kaaluda, kui nüüd III lugemisel Riigikogu pleenumis.

V. Hasselblatt (sks): Võib olla, ma ei ole alamkommisjonis sellest rääkinud, aga üldkommisjonis tõstsin mina küll üles selle küsimuse, et kuidas siis sellega asi kujuneb, et selle seaduseelnõu I jao järele saavutatakse kiriklik varandus, mille üle see kirik või ühing võib valitseda ja talitada sellega oma äranägemise järgi ja III jao järgi on see kiriklik varandus, millele avalikõiguslik iseloom alles jääb. Ma rõhutasin seda, et mitte üksikkogudus oma liikmete rahaga ei saa ehitada kirikut, vaid selleks aitavad ikkagi kaasa kõik kristlased ja et see nii ka tulevikus saab olema. Nii oli ka lugu Tartu Pauluse kirikuga, kus kiriku ehitamise ajal tuldi ka minu juurde, ja ehitati see kirik teatavas mõttes üldise kristlaste kogu kulul. Seda küsimust rõhutasin mina komisjonis küll, et ma seal vastavat ettepanekut ei teinud, see on tõsi. Et seda küsimust aga siiski niivõrd tähtsaks on peetud, et nüüd sellekohane ettepanek tehti, siis pean ma tarvilikuks seda ka oma poolt rõhutada, et ikkagi tuleks jätta kirikutele nende avalikõiguslik iseloom.

Juhataja A. Jürman: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja M. Juhkam: Kui rkl. Linnamägi tegi ettepaneku, et ühinged väljakuulutamise ja „Riigi Teatajas“ omandavad avalikõigusliku iseloomu ja tähendas sealjuures, et seaduses on praegu teatav vastolu, siis — kui siin üldse mingisugusest vastolust juttu olla saab, võib see vastolu ainult suureneda. Ühe paragrahviga, kus öeldakse ainult, et ühingul on avalikõiguslik iseloom, ei ole veel midagi öeldud. Milles seisaks siis siin, see tähendab peale kiriku lahutamist riigist, see avalikõiguslikkus? (V. Linnamägi,

krst: Miks Teie siis vastu vaidlete, kui see nii tähtsuseta on?) Mina, kui aruandja, pean vaidlema ettepaneku vastu, mis tooks seadusesse ainult segadust.

II lugemisel, kui arutamiselolev parandus tehti, tuletati meelde analoogilisi vaidlusi kaubandus-tööstuskoja seaduse arutamisel. Mina saan aru, kui seal sarnane ettepanek tehti, sest seal oli terve rida teisi paragrahve, mis kõnelesid kaubandus-tööstuskoja õigustest ja kohustest. Kui aga siin ainult öelda tahetakse, et usuühingul on avalikõiguslik iseloom, ilma et katsutakski lähemalt ära määrata, milles see avalikõiguslik iseloom seisab, ja milles ta end avaldama peab, — siis ei või ettepanek sel kujul vastuvõtmist leida.

Juhataja A. Jürman: Hääletamisele tuleb rkl. Linnamägi ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 35 häält, vastu 38 — seega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb § 17. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 17 vastu võetud.

Aruandja M. Juhkam kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 18—21.

§ 18. Siseministeerium võib registreerimispalve tagasi lükata, kui põhikiri maksvatele seadustele ei vasta või kui usuühingu või liidu õpetus või usulised talitused kriminaalseaduste järgi keelatud.

§ 19. Teadaandes registreerimispalve tagasilükkamise üle tähendatakse üksikasjaliselt, missuguste seaduse nõuetele põhikiri ei vasta ja mis suhtes ta nendele vastu käib või mis usuühingu või liidu õpetuses või usulistes talitustes kriminaalseaduste vastast on.

§ 20. Registreerimispalve tagasilükkamise korral võib ühe kuu jooksul, arvates § 16. tähendatud teadaande kättesaamise päevast edasi kaevata administratiiv kohtu korras Riigikohtusse.

§ 21. Usuühingute ja liitude põhikirja muutmiste või täienduste registreerimine sünnib samas korras, kui põhikirja registreerimine.

Aruandja M. Juhkam (loeb):

III. Olemasolevad usuühingud (kogudused) ja nende liidud (kirikud).

§ 22. Olemasolevad usuühingud (kogudused) registreeruvad senniste üksustena kuue kuu jooksul käesoleva seaduse maksamahakamise päevast arvates peatükk teises ettenähtud korras.

Usuühingud, kes ettenähtud ajaks registreerimispalvet esitanud ei ole või kelle registreerimispalve siseministeeriumi poolt tagasi lükatud, kaotavad senni maksvusel olnud seaduste põhjal omandatud juriidilise isiku õigused ja on kohustatud oma tegevust likvideerima.

Siseministril on õigus üksikutel juhtumistel käesoleva paragrahvi esimeses lõikes tähendatud tähtaega mõjuvatel põhjustel kuue kuu võrra pikendada.

Kunni tähendatud korras registreerimiseni tegutsevad, tähtjaks mitteregistreerimise korral aga likvideeruvad, olemasolevad usuühingud enne selle seaduse väljakuulutamist maksivate seaduste ja põhikirjade alusel.

J. Lattik (krst): Teen ettepaneku § 22. mahakustutatud sõnad alles jätta ja nimelt § 22. I lõike 2. reas sõnad „ja nende liidud (kirikud)“, teise lõike esimeses reas sõnad: „ja liidud“ ja viimase lõike 3-das reas sõnad „ja liidud“. See tähendab, § 22. vastu võtta komisjoni poolt esitatud kujul. Põhjendan oma ettepanekut sellega, et pealkirjas, samuti ka § 24. on vastu võetud sõna „liidud“. See oleks täielik vastolu, kui need sõnad välja jääksid.

Siseminister K. Einbund: Austatud Riigikogu liikmed! Paragrahvid 22 ja 24 on usuühingute seaduses põhipanevad. § 22 kõneleb usuühingutest ja liitudest, praeguolevatest, see tähendab kogudustest ja kirikutest, § 24 kõneleb nende registreerimise korras, kelle poolt põhikirjad esitatakse jne. On arusaadav, et need mõlemad paragrahvid peavad III lugemisel läbi minema ühtlasel kujul. Teisel lugemisel aga võeti § 24 vastu sel kujul, nagu ta komisjoni poolt esitatud oli, kuna § 22 vastu võeti rkl. Tallmeister'i poolt ettepanend kujul. Nüüd, III lugemisel, peavad need läbi minema, kas nii või teisiti. Ma julgeksin Riigikogu liikmetele meelde tuletada minu seisukohti seaduseelnõu esimesel lugemisel ja neid põhjendusi, mis seekord ette tõi. Ma paluksin neid väga arvesse võtta. Eriti paluksin arvesse võtta seda, et kui üldkomisjoni redaktsioon ja komisjoni tahtmine olemasolevate usuühingute, koguduste kui ka liitude registreerimise kohta läbi ei lähe, siis see ülepääsematuid raskusi tekitab nendele, kes seda eelnõu peavad ellu viima. Iga seadust saab ju täita, aga seaduse iga täitja peab ka seda arvesse võtma, mida ta täita võib ja mida ta täita ei saa. Ta peab hindama seda olukorda, mis tekiks seaduse täitmisel kui ta on vastu võetud mitte sel kujul, nagu see seaduse-

täitja arvates eluliste huvide pärast tarvilik on. Mina ei tahaks kolmandal lugemisel pikemalt peatuda nende põhipanevate paragrahvide juures, vaid tahaksin ainult Riigikogu liikmetele kõiki olnud seisukohti ja vaidlusi meelde tuletada ja paluda neid tõsiselt arvesse võtta.

Th. Tallmeister (rhvsv): Vaidlen härra siseministrile ettekantud mõtete puhul vastu ja luban enesele, sellele, mis esimesel ja teisel lugemisel ette toodud, veel juurde lisada järgmist asjaolu. Härra siseministril on õigus, et mõlemad paragrahvid, § 22 ja § 24, teineteisega ühenduses on, ja et kui § 22 nõnda jääb, nagu ta teisel lugemisel vastu võeti, siis ka § 24 nõnda ümber muuta tuleb, nagu mina teisel lugemisel ette panin ja missuguse ettepanekuga ka täna esineda mõtlen. Ma tahtsin Teie tähelepanu juhtida selle peale, et need mõlemad paragrahvid tõesti ühenduses seisavad ja sellest peaks ka vastavad järeldused tegema. Mulle näib, et § 24 on nõnda kokku seatud, et tema täitmise juures niisugused kohtuprotsessid ette tulla võivad, kus, võib olla, lõppu näha ei ole. Kui § 24. natukene analüüserime, siis näeme, et selle järgi seisukoht järgmine on: Registreeritakse üldkirik, aga nõnda, et ka üksikkogudused oma põhikirja sisse andma peavad. Ilma üksikkoguduste põhikirjadeta ei sünni see, vaid nad jäävad üksusteks ja põhikirjad peab keskvalitsuste kaudu sisse antama, kuhu juurde üksikkoguduste esitajate nõusolek peab olema lisatud. Kui nüüd mõnesugusel põhjusel keskvalitsus ei esita kuue kuu jooksul üksikkoguduse põhikirja, siis on sel kogudusel õigus iseseisvalt minna ja nõuda oma koguduse põhikirja registreerimist siseministeeriumi poolt. Selles paragrahvis ei ole aga öeldud, kas siseministeerium peab niisuguse üksikkoguduse põhikirja registreerima või mitte. On öeldud ainult, et kogudusel on õigus seda nõuda ning vastasel korral siseministeeriumi vastu kaebust tõsta Riigikohtus. Võtame näiteks niisuguse juhtumise, et Tallinna Püha-vaimu kogudus esitab põhikirja, kus õpetuslik alus on ette nähtud niisugusel kujul, et protestantismi vaim seal kuidagi figureerib, siis on selge, et keskvalitsus ei anna seda põhikirja registreerimisele, ta ütleks, et see õpetus ei vasta sellele, mis keskvalitsuse poolt evangeeliumi luteriusu kirikus ette nähtud. Nüüd läheb kogudus siseministeeriumi ja esineb seal ettepanekuga, et ta iseseisvalt registreeritaks. Kas on siseministeerium kohustatud seda tegema või mitte? See on selles paragrahvis segaseks jäetud. Kui nüüd üldkirik edasi kaebab, et siseministeerium selle koguduse registreerinud on, või jälle vastupidi,

kui kogudus edasi kaebab, et siseministeerium teda registreerinud ei ole, siis on Riigikohtul väga raske otsustada, kellele õigus anda, kellele mitte, sest seadus on segane ja mõlemal on võimalus esineda kaebusega Riigikohtus. Nimetatud paragrahv jätab selle seisukoha segaseks ja sellepärast on otstarbekohasem see paragrahv vastu võtta minu poolt ettepanekud kujul. Minu ettepanekus on aluseks võetud üksikkoguduse registreerimine, samuti võivad nad ka liiduks ühineda ning ühiselt registreerida minna, ning sellejuures liidu põhikirja saada ilma et mingisuguseid sekeldusi tekiks. Praeguse seisukoha juures tekiksid kohtuprotsessid, mille lõppu ette näha ei ole. Seda kõike arvesse võttes, teen ettepaneku § 22 vastu võtta teisel lugemisel vastuvõetud kujul ja § 24 minu poolt esitatud redaktsioonis.

Siseminister K. Einbund: Austatud Riigikogu liikmed! Minu eelkõneleja on sattunud viimasel esinemisel pinnale, mida tõesti raske kaitsta. Tema tahab administratsioonile just kui kohustuse peale panna, et ta peab ilmtingimata kõik ühingud registreerima, hoolimata sellest, kas tal õigus on seda teha või mitte. Mina saan nii aru, et kogu seadus annab niihästi kogudustele, kui ka liitudele ainult õiguse registreeruda, aga ta ei pane neile kohustust peale registreeruda. Kogu eelnõu kõneleb ainult sellest, et neil on õigus seda teha, aga kui nad seda teha ei taha, võivad nad selle tegemata jätta, siis kaob kirik kõigi oma kogudustega. Kui teie aga registreerimiskohustused tahaksite peale panna, hoolimata sellest, kas see seaduspärane on või mitte, siis mina arvan ei ole tarvis seda asja siseministri kätte anda, vaid oleks küllalt, kui meie registraatori sellele kohale paneme, kes nimekirja sisse kannaks, ilma et temal tarvis midagi mõelda oleks. Et see asi aga antakse kõrgema administraatori kätte, siis tehakse seda ikkagi teataval põhjusel. Sellepärast ei saa juttu olla, et meie käesolevasse eelnõusse võtame mingisugused kohustused, et kogudused peavad registreeruma ja siseminister vastu oma arusaamist oleks kohustatud registreerima. Sarnane seisukord on maksev ka Teie poolt esitatud üksikkoguduste registreerimise kohta. Ka neile on ainult õigus antud seda teha ja kui teie oma õigust tarvitama hakkate, ainult siis astub siseminister tegevusse, et teie poolt avaldatud soovi registreerida, kui see seadusevastane ei ole. (Th. Tallmeister, rhvsv: Siis on siseministril kerge seda teha, seadus on siis selge, nüüd on ta segane.) Seaduse redaktsioon on komisjoni poolt esitatud kujul küllalt selge. Kui siseminister leiab, et esitatud ettepanek seadustega kooskõlas ei ole, siis

on arusaadav, et teie võite Riigikohtusse apelleerida. Seal on siis kaks poolt: üks — siseminister ja teine olete Teie, kuna Riigikohus on erapooletu. Et selles asjas arusaamine segane näib olevat, pean kohuseks seda uuesti rõhutada küll arvamisel olles, et suurem osa Riigikogu liikmeid tuttav on praeguse administratsiooni ja õigusmõistmise korraga. Samuti võib oletada, et kui konsistoorium ei esita kogudust registreerimiseks ja siseminister selle peale vaatamata selle registreerib, siis on konsistooriumil õigus kaebust tõsta. Sel korral on siseminister vastaspool ja Riigikohtul jääb ainult öelda, kumma seisukoha ta õigeks tunnistab. (Th. Tallmeister, rhvsv: Selleks on tarvis, et seadus selge oleks.) See on selge ühe kui teise redaktsiooni kohta. Veel rohkem, minule näib isegi, et kui mina registreerin üksikkoguduse, kes on tulnud mööda minnes konsistooriumist siseministeeriumi kaudu, et sarnasel korral konsistooriumil ei ole kaebeõigust. Teda on võimalik ainult kolmanda isikuna protsessi sisse lasta. Konsistooriumil sarnasel korral kaebeõigust ei ole, sest vahekord on siseministri ja koguduse vahel, aga mitte siseministri ja konsistooriumi vahel. (Th. Tallmeister, rhvsv: Edasikaebeõigus on niihästi ühingu kui ka liidu keskvalitsusel.) Mõlemad võivad edasi kaevata, aga ainult siis, kui nende isiklikud õiguslikud huvid rikutud on. Konsistooriumi isiklikud huvid ei ole rikutud, kui siseminister registreerib mõne üksikkoguduse. See, mille vastu härra Tallmeister vaidleb, on praegu meil kõigi ühingute asjus maksev kord. Ja selle korra vastu vaielda, see tähendab: Meie vaidleksime kogu administratiivkohtu korra vastu, mida õigeks ja heaks peame.

Juhataja A. Jürman: Korra kohta on sõna aruandjal.

Aruandja M. Juhkam: Silmas pidades, et § 22. on vastolus § 24-ga ja et praegu vaidlusi peetakse mis õieti § 24-dat puudutavad, siis teen ettepaneku kodukorra § 54. ja § 77. põhjal, § 22 ja § 24 arutada koos.

Juhataja A. Jürman: Tähendab, kui § 22 nii ehk teisiti vastu võetakse, siis kujuneb § 22-le vastavalt ka § 24. Korra kohta on ettepanek tehtud, § 24. arutada koos § 22-ga. Ettepaneku vastuvõtmise korral tuleb sõnavõtjatel seda arvesse võtta ja korraga kõneleda § 22. ja § 24. kohta (Hüüded: Aga kuidas ettepanekuid teha?) § 22. võeti II lugemisel vastu rkl. Tallmeister'i parandustega. Rkl. Lattik'u poolt on ettepanek, need paran-

dused tagasi lükata. Siis oleksid ka § 22. ja § 24. kooskõlas. Kui aga § 22. vastu võetakse rkl. Tallmeister'i parandustega, siis kantakse vastavad parandused ka § 24-dasse, ilma et neid tarvis oleks eriti teha. (Th. Tallmeister, rhvsv: Mina tahan oma ettepanekuga § 24-dat täiesti ümber redigeerida.) Teised muutus-ettepanekud tulevad eriti hääletamisele.

Asun korra kohta tehtud ettepaneku hääletamisele, arutamisele võtta §§ 22 ja 24 korraga. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Th. Tallmeister (rhvsv): Korran oma teisel lugemisel tehtud ettepanekut — vastu võtta § 24. järgmisel kujul: „Olemasolevate usuühingute (koguduste) põhikirjad esitatakse registreerimiseks nende koguduste senniste juhatuste, eestseisuste või teiste seaduslike esituste poolt, mille juures neis kogudustes, kus sennise seaduse järele täiskogusid on peetud, põhikiri enne sisseandmist täiskogu poolt vastuvõetud olema peab, mille protokollid ärakirja registreerimispalvele juurde lisatakse. Registreerimiseks esitatud usuühingute (koguduste) põhikirjad peavad olema varustatud ühingute senniste juhatuste, eestseisuste või teiste seaduslike esituste allkirjadega.

Kui olemasolevad ühingud (kogudused) liiduna registreeruda soovivad, peab liidu registreerimispalvele juurde lisatud olema nende ühingute (koguduste) nimekiri, kes liitu kuuluda soovivad, ühes nende ühingute (koguduste) esitajate allkirjadega“.

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! § 22. kohta on kahtlemata palju vaieldud, kuid küsimus on nii suure ulatusega, et tema juures eriti peatada võib, ilma et saaks etteheiteid teha, nagu kõneldaks ülearu. Meil on silmas pidada, et väljaspool Riigikogu on koguduste hulgas arusaamatused tekkinud selle tagajärjel, et üldkiriku registreerimise korral on kardetud, nagu kaotaksid üksikogudused oma iseseisvuse, isegi oma varanduse üle otsustamise. § 25. juures on rõhutatud, et kirikute omandusõigus endistel alustel edasi kestab. Sedamööda ei ole niisugusteks eksiarvamisteks olulist põhjust.

Kui maha arvata need kartused, siis on laialiselt väljaspool koguduste ringkondades kuulda, et keegi ei soovi meie senni väljakujunenud kirikute hävinemist. Kõik need väited, mis üksikute koguduste autonoomia seisukohast liialdatud kujul on ette toodud, ei leia vastukaja. Meil ei ole muidugi tarvis arvestada sel-

lega, mis väljaspool enamus soovib, aga seda meie ometi enesele ei tohi salata, et meie seda, mis enamus niisugusel korral ootab, ei tohi ka nii kergesti tagasi lükata. Siin ei ole meil võimalik, nagu enne rõhutatud on, usuliste asjade lahendamisele asuda. Meie peame jätma nende küsimuste otsustamise nende hooleks, kes kuuluvad kirikute alla ja kirikute hulka. Sellepärast peame meie siin ka võimalikult tagasihoidlikud olema kirikute vastu käivate ettepanekute arutamisega. Mei ei tohi unustada, et kui meie oma seadusandliku võimuga kiriku purustame, siis see millegagi põhjendatud ei ole. Meil tuleb selle juures vastust anda nende ees, kes ise tahavad otsustada neid küsimusi. Meil on tarvis ainult teha seda, mis riiklikult seisukohalt tarvilik ja mitte rohkem. Riiklikult seisukohalt on küllalt sellest, kui meie riigi ja kiriku lahutamise võimaldame, kuna kiriku edasi areneda laseme.

Sellest seisukohast välja minnes soovitaksin mina, et meie § 22. vastu võtaksime sellel kujul, nagu ta Vabariigi Valitsuse poolt esitatud, sellepärast et sellega kogudustel võimalus avaneb end korraldada ning mingisugustest vastoludest juttu ei või olla. Kui kogudused selgitavad kartused, mis tekkinud varanduslike küsimuste ümber, siis on ka arvamised üksmeelsed, nimelt et kirikuid ei tohi purustada.

Juhataja A. Jürman: Aruandja lõpusõna ei tarvita. Rkl. Lattik'u poolt on järgmine ettepanek tehtud: „Panen ette § 22-sest mahakustutatud sõnad alles jätta: 1) esimese lõike teises reas sõnad: „ja nende liidud (kirikud)“; 2) teise lõike esimeses reas sõnad „ja liidud“; 3) viimase lõike 3 reas sõnad „ja liidud“. See tähendab, § 22 vastu võtta komisjoni poolt esitatud kujul. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 38 häält, vastu — 33 häält, seega on ettepanek vastu võetud. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist.

K. Einbund (põl) kohalt: Teen ettepaneku nimeliselt hääletada.

Juhataja A. Jürman: Nõutakse nimelist hääletamist. (Helistatakse kõrvale ruumidesse.) Palun saalisolijate Riigikogu liikmete arv kindlaks teha, et kindlaks saaks teha selle järele $\frac{1}{3}$ koosolijast.

K. Virma (stp) kohalt: Praegu on hääletamise aeg, võib ainult sedelitega hääletada, hääletamise korra kohta ei või enam ettepanekut teha.

Juhataja A. Jürman: Kuna küsimust kaaluda tuleb, kuulutan viieminutilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 9.30 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 9.35 m.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Piiskar**.

Juhataja A. Jürman: Juhatus arutades kodukorra §§ 83. ja 84. leidis, et siiski kontroleerimist ei saa ette võtta nimelise hääletamisega. (Hüüded pahemalt poolt: Õigel!) Asun sedelitega hääletamisele, nimelt hääletamisele tuleb rkl. Lattik'u parandus-ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 40 häält, vastu 37 häält, erapooletuid kaks, seega on ettepanek vastu võetud. Ühtlasi teatan, et § 24. jääb maksma esitatud kujul vastavalt § 22-le.

(Hüüded: Lõpetada!) On tehtud ettepanek, koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 22 ühes vastuvõetud parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 22 ühes parandusega vastu võetud.

Aruandja M. Juhkam kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 23.

§ 23. Usuühingud ja liidud, kes rahukogudes seltside, ühisuste ja nende liitude registreerimisseaduses („Riigi Teataja“ nr. 18 — 1919 a.) ettenähtud korras registreeritud, on kohustatud kahe kuu jooksul, arvates käesoleva seaduse maksmahakkamise päevast, esitama rahukogus registreeritud põhikirjast ärakirja siseministeeriumile.

Kui esitatud põhikiri käesoleva seaduse nõuetele ei vasta, teatab siseministeerium sellest põhikirja esitajale ühingule või liidule, kellel on sarnasel juhtumisel õigus oma põhikirja uuendada kuue kuu jooksul § 21 korras.

Aruandja M. Juhkam (loeb):

§ 24. Olemasolevate usuühingute liitude (kirikute) põhikirjad ühes vastavasse liitu kuuluvate usuühingute (koguduste) põhikirjadega esitatakse registreerimiseks nende liitude keskvalitsuste poolt. Registreerimiseks esitatud usuühingute (koguduste) põhikirjad peavad olema varustatud ühingute esitajate allkirjadega.

Kui liidu keskvalitsus liitu kuuluva ühingu põhikirja siseministeeriumile registreerimiseks mõnesugusel põhjusel ei esita, on ühingul õigus jäädes liitu registreerimispalvega pöörata siseministeeriumi ühe kuu jooksul peale § 22. ettenähtud kuuekuulise tähtaja möödumist. Siseministeeriumi otsuse vastu on õigus kaebust tõsta § 20. korras nii ühingul, kui liidu keskvalitsusel.

Iseseisvalt tegutsevad usuühingud, nagu Rooma-Katoliku usu, Vene vanausu, juudiusu kogudused, kes Eesti Vabariigi piirides sennimaksva seaduse alusel usuühingute liitu ei ole koondunud, esitavad oma põhikirjad registreerimiseks eestseisuse või juhatusse allkirjadega.

Juhataja A. Jürman: Rkl. Tallmeister'i parandus ei saa sel kujul hääletamisele tulla. (Th. Tallmeister, rhvsv: Miks ei saa?) Sest küsimus on § 22. juures teisiti otsustatud. Aruandja lõpusõna ei tarvita. Asun § 24. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 24 vastu võetud.

Aruandja M. Juhkam (loeb):

§ 25. Teatava usuühingu või liidu omanduses või valdamisel olevad sennised varandused jäävad vastavalt selle usuühingu või liidu omanduseks või valdamisele edasi.

Kui mitmed usuühingud kasutasid koos kinnis- või vallasvara, jäävad need varandused ka edaspidi neile ühiselt kasutada.

Juhtumisel, kui liitu kuuluv usuühing selle seaduse järele juriidilise isiku õigused kaotab, või kui tema § 22. korras oma tegevuse likvideerima peab, läheb tema varandus liidule üle.

§ 24-das ettenähtud juhtumistel iseseisvalt registreeritud koguduste varandus jääb iga iseseisvalt registreerunud koguduse omanduseks või valdamisele edasi, kusjuures tal õigus on oma kinnis- kui ka ajaloolise ja kunstilise väärtusega vallasvara võõrandada, pantida, vahetada ja üle kuue aasta rendile anda ainult Vabariigi Valitsuse loaga.

Igal usuühingul on õigus liidust välja astuda, kui sellekohane otsus on tehtud ühingu peakoosoleku 2/3 häälteenamusega. Vastava protokolliga seaduslikus korras kinnitatud ärakiri saadetakse liidu juhatusse ja siseministeeriumile, kes väljaastunud ühingu registreerib iseseisva üksusena käesoleva seaduse peatükk II ettenähtud korras. Väljaastunud ühing oma varandusi väljaastumise puhul ei kaota.

J. Lattik (krst): Ma teen ettepaneku, § 25 komisjoni redaktsioonis vastu võtta ja välja jätta II lugemisel vastuvõetud kaks lõiget, mis rkl. härra Gustavson'i poolt

esitati. Seda oma ettepanekut põhjendan ma järgmiselt.

Lugupeetud rahvaesitajad! See seaduseelnõu, mille ümber vaidlused juba kaua kestnud, on mõnes paragrahvis tunginud sisuliselt kiriku elusse. Teistes paragrahvides on ta jälle enam-vähem eemalt mööda läinud. Siin on lõpuks esitatud § 25. juurde parandus, mis siia maani vastuvõetud paragrahvid õieti tühjaks teeb, ja mis pidi olema teatav lepituse katse. Lepitusest ei või siin juttu olla, vaid siin likvideeritakse seda, mis senni on kätte saadud. Siin tungitakse kiriku sisesse elusse, kus isegi see ära määratakse, et peakoosolek 2/3 häälteenamusega võib otsuseid teha. Härrad Riigikogu liikmed! Kui selles ühes asjas koguduse elusse on mindud, siis võiks ju teiste paragrahvide juures sedasama teha. Kui juhuslikult see paragrahv on redigeeritud, seda näitab juba see asjaolu, et peakoosolek 2/3 häälteenamusega võib otsuseid teha. See peakoosolek on alati lõpmata juhuslik. Näiteks, kui esimesel korral täit arvu inimesi kokku ei tule ja teisel juhtumisel igal tingimisel peakoosolek ära peetakse, siis võib nii väike salk inimesi, 20—30 inimest, kiriku saatuse ja varanduse üle otsustada. Niisuguseid juhtumisi on koguduste praksises olemas. Näiteks, ühes koguduses kutsuti peakoosolek kokku, seal tuli väike arv liikmeid ja nii ei saadud kohe peakoosolekut ära pidada. Poole tunni pärast peeti teine peakoosolek, 20—30 liiget oli koos ja nad otsustasid kiriku varandusest midagi ära kinkida õpetajale, keda nad väga hoidsid. Selle otsuse vastu ei saa ükski midagi teha. Peakoosolek on juhuslik kokkutulnud inimeste hulk. Härrad Riigikogu liikmed! Kui meile näiteks see seadus niisugusel kujul vastuvõetav ei ole, nagu praegu § 22. ja 24. ta vastu võtsime, siis oleksime pidanud seda tegema siis, kui meie neid paragrahve arutasime, aga mitte siin § 25. juures ühe uue paragrahvi kontrabandina juurde võtma, millega meie kõik ümber lükkame, mis meie vastu võtnud oleme. Nii lastakse seaduses läbi minna parandus, mis selle täiesti annuleerib, mis senni on kindlaks määratud. Üksikogudused võivad igal ajal ära minna, oma varanduse ära võtta ja neile on koguni ette ära määratud et otsused tehakse 2/3 häälteenamusega. (Vahelhüüded pahemalt poolt.) (A. Anderkopp, tõer: Mispärast siis konsistorium kindlam on kui valitus? Vahelhüüded pahemalt poolt.)

Juhataja A. Jürman: Palun kõnelejat mitte segada.

J. Lattik (krst): Härrad Riigikogu liikmed! Meie oleme senni vaielnud selle ümber, mis meie õieti tahame, kas meie lubame kirikul seda teed käia, mis ta siia maani on käinud ja tunnustame üldkirikut. Neis paragrahvides oleme seda tunnustanud. Nüüd korraga lõpuks võtame vastu paragrahvi, mis selle meie tunnustuse kõik tühjaks teeb. Sellepärast palun mina selle paragrahvi vastu võtta komisjoni poolt esitatud redaktsioonis ja need parandused tagasi lükata, mis härra Gustavson'i poolt on tehtud.

Siseminister K. Einbund: Austatud Riigikogu liikmed! § 25. lõpuosa 2 lõiget, millest praegu jutt, on sedavõrd tähtsad, et siinjuures lähemalt peab peatama. See viimane osa seisab koos kahest erilisest tahtmisest, mida tahetakse veel sisse mahutada. Kui ühing registreerib ennast siseministeeriumi kaudu iseseisvalt, möödaminnes liidu keskvalitsusest, siis ütleb paragrahv, et varandus jääb temale alles. See on I lõige sellest paragrahvist. Teine lõige kõneleb, et 2/3 koosolijate häälteenamusega võidakse otsustada liidust väljaastumist. Niisugusel korral jääb ka varandus ühingule. Vaatame lähemalt, mis see õieti tähendab. Kui ühing registreerib ennast iseseisvalt siseministeeriumi kaudu, mööda minnes kiriku keskvalitsusest, siis otsustab kiriku varanduse saatuse § 25. sellest eelnõust. Ja see § 25., mis meil juba vastu võetud, kõneleb, et iga ühingu või liidu valdamisel olevad varandused jäävad sellele ühingule alles. Ometi meie teame, et ükski seadus ei taha tautoloogiat enesesse mahutada, ei taha ühte ja sama asja võtta kahes kohas. I lõige härra Gustavson'i ettepanekus on täiesti ülearune sellepärast, et selle küsimuse lahendab seadus juba iseenesest.

Kuskil teie ei leia selles eelnõus vähe- matki avaldust selle kohta, et ühingu käest, kes end iseseisvalt registreerib, varandus kellelegi ära läheks. Austatud Riigikogu liikmed! Sellest eelnõust loeme meie aga niisuguse korra välja, et kui see varandus oli selle ühingu oma, siis ta ka selleks jääb, hoolimata sellest, missuguses korras see ühing ennast registreeris. Kui sellest hoolimata ometi on parandus tehtud, siis võib seda seletada suggestiooniga, mis tekkis ekslikkudest läbi- rääkimistest Riigikogus seaduseelnõu I lugemisel. Mina kuulasin siis imestusega, et kust Riigikogu liikmed selle võtavad, et kiriku kui asutuse või koguduse varandused saavad järsku selle koguduse valdamisest välja hüpata ja lähevad keskvalitsuse kätte. Ometi on sellest eeldusest parandus tehtud ja mina ei

tea, millest Riigikogu liikmed võtavad selle mõtte. Minu mälestuses oli, et eelnõu ei ole neil alustel kokku seatud, et registreerimise kord võiks otsustada varanduse küsimuse, ja ma läksin ministeeriumi ja küsisin ka seal järgi ja hakkasin eelnõu vaatama ja nägin, et ei ole seaduses niisugust määrust. Rkl. Gustavson'i parandus tuleks kui üleaarne välja jätta, sest see küsimus on juba otsustatud käesolevas seaduseelnõus.

Nüüd läheme paranduse teise lõike juurde. Mis meie selle parandusega tahame öelda? Meie tahame öelda, et ühingu peakoosolek kutsutakse kokku ja 2/3 koosolijatest võib otsustada kiriku varanduse siia või sinna jäämist. Kuid meie selles paragrahvis ei kõnele sellest, ega ka rkl. Gustavson ei kõnele sellest, missugune kvoorum seal koosolekul peaks olema. Peab olema ometi mingisugune kvoorum, mille põhjal koosolek õigustatud on. Ma tean, et kui otsustatakse varanduse küsimust... (O. Gustavson, stp: L ä i n u d k o r r a l k ö n e l e s i t e ü h e s t o t s a s t, n ü ü d k ö n e l e t e t e i s e s t o t s a s t.) Mina ei tea, missugusest otsast Teie kõnelete, aga mina tean, millest mina kõnelen... siis peab seal ometi oma teatud kvoorum seda otsustama, kuid meie selles eelnõus ei näe aga ühtegi kvoorum ette. Kujutage omale seisukorda ette: selle eelnõu järele võib 10 liiget kokku tulla ja sünnitada sel korral juhuslikkudest koosolijatest 2/3 ja otsustada varanduse saatuse. Mina arvan, et seaduseandjad seda ei taha. See oleks nende juriidiliste isikute eneste otsustada, aga nüüd tahate teie läbi viia, et kümme inimest võivad otsustada, et varandused lähevad siia või sinna. Niisugust korda ei saa mina vastuvõetavaks tunnustada. Näidake teie, et minu väide tõendust ei leia Teie ettepanekust. Mina saan aru, kui Teie oleksite oma ettepaneku täielikumalt teinud, siis oleks võinud vähemalt sellest kõnelda.

Nüüd läheksin pisut edasi ja ütleksin, et meil ei ole vähematki põhjust tungida kirikute põhikirjade kokkuseadmisesse, sest mina kujutan enesele ette kiriku uue põhikirja kokkuseadmist hoopis teisiti, kui mõned Riigikogu liikmed. Koosoleku kestvuse ajal oli minul jutuajamine erateel Riigikogu liikmetega, kes kujutavad kiriku põhikirja kokkuseadmist nõndaviisi ette, et kiriku keskvalitsus esitab oma poolt kokkuseatud põhikirja siseministrile ja see muudkui registreerib seda. Vaadake, mina ei kujuta seda oluliselt mitte niiviisi ette. Minu arvates, kui tehakse põhikirja ühes niisuguses asutuses, ka kõigi seltside ja ühingute juures, siis tuleb ikka mingisugune kongress kokku, astub kokku

suur tahteavaldajate kogu, kes vastu võtab põhikirja, mis pärast seda esitatakse. Kuidas kujutame enestele ette, et seda teeb konsistorium või sinod. Mina ei kujuta enesele ette, et seda nii tegema hakatakse. Ja kui see nõnda on, mispärast ei usalda meie usklikkude või kirikutegelaste kongressi, et ta paremini seda küsimust otsustab kui meie siin parlamendis. Mispärast arvame meie, et koguduste poolt valitud esitajad varanduste küsimusega toime ei saa. Nad oskavad juba enestele ette näha niisuguse kvoorum ja niisuguse enamuse mille juures varanduse küsimust tahavad otsustada.

Lähem edasi. Kui mõnel kartused võivad olla, et põhikiri, võib olla, ei sisalda eneses liigete väljaastumise korda, missugusi kartusi on ka avaldatud, ja sellepärast kõik kogudused aetakse raudvitsa alla ja nad ei saa sealt enam lahti. (J. Vain, stp: V a r a n d u s e g a a g a e i s a a!) Vaadake minu seisukoht on, et saab ka varandusega lahti. Seesama eelnõu näitab meile, et saab lahti oma varandusega. (A. Anderkopp, tõer: S e e o n T e i e s e i s u k o h t, a g a t e i s e d e i p o o l d a s e d a! — K. Virma, stp: M i s s u g u n e p a r a g r a h v l u b a b s e d a?) Kui võtame § 15-da, siis leiame teie, missugused nõudmised on põhikirja p. 7-da all, sealt teie loete, et põhikiri peab sisaldama eneses liikmete vastuvõtmise ja väljaastumise ning väljaheitmise korra ja tingimised. Siin ei kõnelda küll usuühingute ega liidu liikmetest, vaid kogu see § 15-nes näeb ette ühinguid ja liite. Järelikult, kui ühing seisab koos füüsilistest isikutest ja liit seisab koos juriidilistest isikutest, siis peab selle seaduse järele esitatud põhikiri sisaldama eneses liidust väljaastumise korra, muidu teda registreerida ei saa. Kui see nõnda on, siis normeerib liidu põhikiri üksikult kõik seega ühenduses olevad küsimused, sest tema peab seda normeerima. Vastasel korral ei leia põhikiri registreerimist. Nüüd küsiks, mispärast ei taha meie anda seda küsimust kiriku kongressile otsustamiseks. Meil on ainult tähtis, et võimalused oleksid ette nähtud. On arvamisi olnud, et võib olla üldse ei ole neid võimalusi, et ühing võiks välja astuda liidust. Mina arvan, et need võimalused on olemas ja et need võimalused tulevases liidu põhikirjas peavad ette nähtud olema, kui tahetakse, et see põhikiri registreerimist leiaks. Sellepärast paistab minule, et alusetu on rkl. Gustavson'i kumbatki lõiget vastu võtta, seda rohkem, et need sisaldaksid isegi hädaohtu, mille tagajärjel 10 liiget tulevad kokku ja hääletavad 2/3 enamusega kirikute varanduste üle.

Juhataja A. Jürman: Korra kohta on sõna rkl. Veberman'il.

E. Veberman (rhvsv): Vaatamata vanematekogu otsuse peale õhtuseid koosolekuid lõpetada kell 9, — on tänane koosolek jätkunud ja on väga kahtlane, kas meie kell 11 lõpetada saame, sest sõnasoovijaid

on veel mitu ja räägitakse pikalt. Sellepärast teen ettepaneku, lõpetada käesolev koosolek.

Juhataja A. Jürman: (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 39 häält, vastu — 33, seega vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 10.15 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **A. Jürman.**

Abiesimees **T. Kalbus.**

Sekretäär **J. Holberg.**

Abisekretäär **J. Piiskar.**

